

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

Az Abraham Lincoln-díj

Az Amerikai Magyar Alapítvány 2005-ben ünnepli fennállásának ötvenedik évfordulóját. 1955 óta számos amerikai egyetemen és főiskolán hozott létre magyar oktatási programot.

Ezek közé tartozik az 1959-ben New Jersey-ben, a Rutgers

Egyetemen alapított magyar program; 1989-ben megnyitotta a könyvtárának, levéltárának és múzeumának otthont adó épületét.

Az Amerikai Magyar Alapítvány 1967-ben adományozta első alkalommal az Abraham Lincoln-díjat. Többek között olyan jeles személyek részesültek az elismerésben,

mint Bay Zoltán, Fellner Vilmos, Scitovszky Tibor vagy Solti György.

Az Amerikai Magyar Alapítvány által adományozott Abraham Lincoln-díj névválasztását az Egyesült Államok tizenhatodik elnökének élete és munkássága inspirálta, aki gyakran megemlékezett a bevándorlóknak

és utódaiknak Amerika életében betöltött jelentős szerepéről.

A díj olyan magyar személyek és intézmények elismerését fejezi ki, akik és amelyek tevékenysége hozzájárult

a tudomány, a művészetek gyarapodásához, az ipar és kereskedelem fejlődéséhez, az emberek és népek közötti megértéshez és békéhez.

A díj különös tisztelettel adózik mindazoknak, akik a magyar kultúra és az egyetemes magyar közösség építését szolgálják.

2005. szeptember 15-én dr. Harsányi Zsolt, az Amerikai Magyar Alapítvány igazgatótanácsának elnöke a Magyar Tudományos Akadémiának, az Eötvös Loránd Tudományegyetemnek, a Fullbright Comission Magyar–Amerikai Csereprogram Bizottságnak, illetve az **Országos Széchényi Könyvtárnak** adta át az Abraham Lincoln-díjat.

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

14. évfolyam 10. szám

2005. október

Tartalom

Könyvtárpolitika

Vidra Szabó Ferenc: A könyvtárak érdekeltségnövelő támogatása	3
Amberg Eszter: Támogatás a gyakorlatban	9
Nagy Attila: Betűhidak – szakadékok	13

Fórum

Bánhegyi Zsolt: Vita Mikulás Gáborral	21
Szeniorok találkozója	23
Gerő Gyula: Könyvtáros etika apróban	24

Műhelykérdések

Pegán Anita: Egerben augusztusban	27
Sohajdné Bajnok Katalin: Minőségmenedzsment a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban	35
Tózsér Istvánné: A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer kialakítása Heves megyében.....	43

Perszonália

Sz. Nagy Lajos (1935–2005)	52
----------------------------------	----

Könyv

Dömsödy Andrea: Olvasásügy	54
Emlékkötet Szabó Sándor 70. születésnapjára	58

From the contents

Ferenc Vidra Szabó: State support to the acquisition budget of public libraries (3);
Eszter Amberg: The practice of support (9);
Attila Nagy: About the Budapest World Congress on Reading in 2006 (13)

Cikkeink szerzői

Amberg Eszter, a Könyvtári Intézet munkatársa, *Bánhegyi Zsolt*, az MTA Könyvtárának munkatársa; *Gerő Gyula*, ny. főszerkesztő; *Nagy Attila*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Sohajdné Bajnok Katalin*, az egri Bródy Sándor Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Tózsér Istvánné*, az egri Bródy Sándor Megyei Könyvtár munkatársa; *Vidra Szabó Ferenc*, a Könyvtári Intézet munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k
Közreadja: a Könyvtári Intézet
Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest
Felelős vezető: **Freier László**
Terjedeleme: 5.7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4440 forint. Egy szám ára 370 forint
HU-ISSN 1216-6804

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

A könyvtárak érdekeltségnövelő támogatása

Adatelemzés

Bevezetés

A könyvtárak érdekelttségnövelő támogatásának törvényi kereteit a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény alapozta meg, majd a művelődési és közoktatási miniszter 15/1998. (III. 31.) MKM rendelete tette alkalmazhatóvá. A rendelet hatálya a helyi önkormányzatok által fenntartott nyilvános könyvtárakra terjedt ki, a rendelkezésre álló összeget a települési és megyei könyvtárak állománygyarapítási kereteinek fejlesztésére lehetett felhasználni, a rendelkezésre álló saját forrás arányában.

A fenti rendeletet másodízben módosította a nemzeti kulturális örökség miniszterének 4/2004. (II. 20.) NKÖM rendelete, miszerint amennyiben a támogatás összege nem éri el a 10 ezer forintot, a támogatás nem ítéltető meg. További jelentős változást hozott a 23/2004. (XI. 20.) NKÖM rendelet 6. §-a, amelynek értelmében az a helyi önkormányzat is igényelheti az érdekelttségnövelő támogatást, amely nem tart fenn nyilvános könyvtárat, de a könyvtári szolgáltatásokat társulás vagy megrendelés útján biztosítja. Ezáltal a megrendelt szolgáltatás közvetítésével azok a könyvtárak is igénybe vehetik a támogatást, amelyek a minimális összegre vonatkozó szabály miatt egyébként nem lennének jogosultak.

Tanulmányunkban egyrészt az érdekelttségnövelő támogatás elmúlt nyolc évének adatait elemezzük, másrészt a megyei könyvtárak módszertanos munkatársainak információit, véleményeit gyűjtjük össze, harmadrészt felhasználjuk a saját munkánk során összegyűlt tapasztalatokat.

A támogatás hasznosulása a számok tükrében

A támogatás bevezetéséről szóló rendelet 1998. március 31-én lépett hatályba, és mivel a benne szereplő határidőket már nem lehetett volna tartani, ezért erre az évre vonatkozólag átmeneti rendelkezéseket is tartalmazott. Az átmeneti rendelkezések egyrészt kitölték a határidőket, másrészt „felpuhították” az igénybevevők körét, vagyis lehetővé tették a pályázatot mindazon önkormányzatoknak, amelyek könyvtára megfelelt a nyilvános könyvtárak alapkövetelményeinek, függetlenül attól, hogy az illető könyvtár szerepel-e a nyilvános könyvtárak jegyzékén

vagy sem. Ez a megengedő állapot hallgatólagosan a következő évben is érvényben volt, amikor azok a könyvtárak is kaphattak támogatást, amelyek benyújtották a kérelmüket, de még érdemben nem bírálták el.

A fenti engedményeknek köszönhetően 1998-ban összesen 2017, míg 1999-ben 2182 önkormányzat kapott támogatást. A következő évben viszont, amikor valóban a rendelet előírásai szerint jártunk el, a támogatott önkormányzatok száma mintegy 1500-ra csökkent, és lényegében az a szám maradt egészen napjainkig, kisebb-nagyobb ingadozásokkal.

A legnagyobb mértékű ingadozást természetesen a községi könyvtárak mutatják, ezek az intézmények a legérzékenyebbek mindenféle jogszabályi változásokra. (Elemzésünk során az adatok összehasonlíthatósága miatt a települések közigazgatási besorolásait a 2004. év végi állapot szerint vesszük figyelembe.) A támogatott községi önkormányzatok száma a fent említett okok miatt 1999 és 2000 között 643-mal csökkent, majd 2003-ig fokozatosan emelkedett, a tízezer forintos értékhatár bevezetése – 2004 – után ismét jelentősen csökkent, végül jegyzéken nem szereplő, a szolgáltatást megrendelő önkormányzatok pályázati lehetőségének biztosításával 2005-ben ismét valamelyest emelkedett, miközben a támogatott egyéb önkormányzatok száma alig változott. (1. táblázat)

1. táblázat

Támogatott önkormányzatok száma

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Főváros	1	1	1	1	1	1	1	1
Fővárosi kerület	2	3	1	2	3	3	1	3
Megye	18	18	18	18	17	17	17	17
Megyei jogú város	17	16	16	16	16	16	16	16
Város	244	243	231	232	237	241	239	242
Község	1735	1901	1258	1216	1327	1411	1100	1160
Mo. összesen	2017	2 182	1 525	1 485	1 601	1 689	1 374	1439

A keretek változásai elsősorban az aprófalvas megyéket érinti. Baranya megyében 2000-ben az előző évi 76 támogatott önkormányzathoz képest csupán 27 kapott támogatást, Borsod megyében 169 helyett 110. A legnagyobb változás Vas megyében történt, ahol 1999-ben 164 önkormányzat kapott érdekeltségnövelő támogatást, 2000-ben viszont csupán 19!

A sikeres támogatások számának alakulását természetesen nemcsak a rendeletek változásai szabályozzák, hanem nagymértékben befolyásolja az érintett szakemberek lelkiismeretessége, odafigyelése is. Gyakran tapasztaltuk, milyen jelentősége van annak, hogy a megyei könyvtár módszertanos munkatársai mennyiben tartják szívügyüknek a helyi önkormányzatok segítségét, ösztönzését. Ugyancsak meghatározó tényező a könyvtár és az önkormányzat viszonyrendszere. Ahol jó a kommunikáció a fenntartó és a könyvtár között, ahol fontos intézmény a könyvtár, ott felismerik a támogatásban rejlő lehetőséget, odafigyelnek a határidőkre, pontos adatokat szolgáltatnak. Ahol ennek az ellenkezőjét tapasztaljuk, ott gyakran előfordul, hogy annak ellenére nem élnek a támogatás lehetőségével, hogy egyébként jogosul-

tak lennének rá. Különösen jól példázza mindezt a fővárosi kerületi önkormányzatok esete, amelyek figyelmét minden évben a Könyvtári Intézet hívta fel a támogatás igénylésére, és amikor az elmúlt évben ezt a FSZEK helyett nem vállaltuk, a három jogosultból mindössze egy könyvtár nyújtotta be az igényét. (Ebben az évben a másik két intézmény is „tanult” az esetből!)

Meg kell említeni, annak ellenére, hogy a támogatás normatív alapon jár, tehát a jogosult intézményeknek biztos bevételi forrást jelent, nagyon rossz a pályázati fegyelem. Gyakran kapunk nagyságrendileg téves adatokat, a határidőket alig néhány megye tartja be, a formai elvárások sok esetben nem teljesülnek. Sűrűn tapasztaljuk, hogy az érintettek nem ismerik az érvényben lévő rendeleteket, vagy rosszul értelmezik.

A támogatást mindig az előző évi állománygyarapítás arányában kapják a könyvtárak. Ez az arány az első két évben átlagosan 24 százalék volt, a következő években – a támogatott könyvtárak számának csökkenése, valamint az egyre növekvő forrás hatására – 28-29 százalékra emelkedett, majd 2004-ig fokozatosan lecsökkent 18 százalékra, végül idén ismét elérte a 25 százalékot.

A rendelkezésre álló keret az elmúlt nyolc évben csaknem megduplázódott: 1998-ban 180 millió forint volt, az összeg egészen 2002-ig fokozatosan emelkedett, majd a következő két évben némileg csökkent, végül 2005-ben megközelítette a 340 millió forintot. Arányait tekintve legnagyobb mértékben minden évben a városi könyvtárak részesültek: az összes támogatás 32–36 százaléka jutott nekik. A városi könyvtárakat ilyen szempontból a községek követik: az összes támogatásnak körülbelül a negyedét kapják. A megyei könyvtárak részesedése az összes támogatásból lényegében megegyezik a fővárosival: általában 15 százalék körül mozog. A megyei jogú városok részesedése általában 10 százalék körüli, míg a fővárosi kerületeké az 1 százalékot sem éri el. (2. táblázat)

2. táblázat

Támogatás (eFt)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Fővárosi kerület	290	538	264	596	1 201	829	388	1 948
Megyei jogú város	20 061	21 011	28 251	27 267	26 216	27 137	25 891	32 507
Főváros	33 920	32 528	46 886	44 424	46 215	41 464	33 544	56 337
Megye	26 130	29 547	39 682	44 459	44 751	41 287	36 665	57 602
Község	40 230	58 440	58 209	61 791	71 255	72 439	61 857	80 543
Város	59 369	78 421	96 153	100 648	103 882	103 086	87 805	110 813
Mo. összesen	180 000	220 485	269 445	279 185	293 520	286 242	246 150	339 750

A támogatás növekedésének üteme, a különböző könyvtártípusokat tekintve, alig tér el egymástól. A 2005-ös támogatás összege országos szinten 188 százaléka az 1998-asnak, amellyel szinte megegyező emelkedést mutatnak a városi könyvtárak (187%), a FSZEK (166%), és a megyei jogú városok könyvtárai (162%). Az átlagostól valamivel intenzívebb a támogatás ütemének növekedése a községi könyvtárak esetében (200%), és a megyei könyvtáraknál (220%). A két végpontot tekintve a leglátványosabb eltérést a fővárosi kerületi önkormányzatok könyvtárai

mutatják (672%), azonban – mint korábban jeleztük – ezen könyvtárak pályázati kedve igencsak hullámlzó tendenciát mutat. (Ha a kiindulópontához csak az előző évet akarnánk hasonlítani, akkor az előrelépés mindössze 134 százalék lenne!)

A támogatás összes volumenének elemzése mellett fontosnak tartjuk annak a kimutatását is, hogy átlagosan mennyi támogatáshoz jutnak az egyes könyvtárak. (3. táblázat.) Az elmúlt időszakban ez az összeg a könyvtárankénti 90 ezer forintról 236 ezer forintra – több mint két és félszeresére – emelkedett.

3. táblázat

Átlagos támogatás összege (eFt)*

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Főváros	33 920	32 528	46 886	44 424	46 215	41 464	33 544	56 337
Megye	1 470	1 642	2 319	2 467	2 626	2 429	2 157	3 388
Megyei jogú város	1 194	1 313	1 858	1 702	1 635	1 696	1 618	2 032
Fővárosi kerület	147	179	278	298	399	276	388	649
Város	246	323	438	433	437	428	367	458
Község	23	31	49	51	54	51	56	69
Átlag	90	101	186	188	183	169	179	236

* A táblázat nem tartalmazza az ellátórendszerekre vonatkozó adatokat.

A legintenzívebb emelkedést az 1999–2000-es év fordulóján tapasztaltuk, elsősorban annak következtében, hogy jelentősen csökkent a sikeresen pályázó könyvtárak száma, majd némi stagnálás és visszaesés után az elmúlt két évben ismét növekedést tapasztalunk. Az egy könyvtárra jutó átlagos támogatás összege a FSZEK esetében megegyezik a fővárosnak juttatott összes támogatással (lévén egyetlen könyvtárról szó), ezért az összehasonlítás során a továbbiakban nem vesszük figyelembe. A legmagasabb támogatást a megyei önkormányzatok és a megyei jogú városok önkormányzatai által fenntartott könyvtárak kapják. A sort a községi könyvtárak zárják. Ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy ebből a szempontból a legintenzívebb előrelépést éppen a községi könyvtárak esetében látjuk: míg országosan a 2005-ös egy könyvtárra jutó támogatás 262 százaléka volt az 1998-asnak, addig a községek esetében ez az arány elérte a 300 százalékot. (Ennél magasabb értéket – 441% – csupán a fővárosi kerületek esetében találunk.)

Ezek az átlagok természetesen korántsem jelentik azt, hogy az adott kategórián belül minden könyvtár azonos összeghez jut. Különösen differenciált a helyzet az összességében legmagasabb támogatáshoz jutó megyei és megyei jogú városi könyvtárak esetében. (4. táblázat)

4. táblázat

Szórás

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Megye	586	761	1068	1119	947	952	871	1292
Megyei jogú város	497	477	815	685	939	900	914	1376
Fővárosi kerület	123	143	n.a.	111	147	132	n.a.	465

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Város	225	289	381	403	450	412	341	421
Község	34	39	57	67	72	68	64	78
Mo. összesen	793	734	1318	1215	1216	1072	971	1564

A megyei önkormányzatok által fenntartott könyvtárak ez évi támogatását figyelembe véve láthatjuk, hogy a kapott összeg a 6,7 millió forinttól az 1,1 millióig terjed. (5. táblázat)

5. táblázat

Megyei önkormányzat	2005-ös támogatás (eFt)
Bács-Kiskun megye	6736
Hajdú-Bihar megye	4659
Pest megye	4414
Somogy megye	4053
Vas megye	3963
Tolna megye	3861
Fejér megye	3735
Komárom-Esztergom megye	3495
Békés megye	3477
Jász-Nagykun-Szolnok megye	3468
Baranya megye	3298
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	2520
Nógrád megye	2421
Győr-Moson-Sopron megye	2365
Veszprém megye	2104
Heves megye	1899
Zala megye	1134

A fenti képet mindenképpen árnyalja az a tény is, hogy az adott megyeszékhelyen működik-e a megyei könyvtár mellett városi könyvtár, illetve hogy a támogatásból kivieszi-e részét a városi önkormányzat. (6. táblázat.)

6. táblázat

Megyei jogú város önkormányzata	2005-ös támogatás (eFt)
Szeged	6309
Debrecen	2934
Nyíregyháza	2727
Sopron	2609
Eger	2412

Megyei jogú város önkormányzata	2005-ös támogatás (eFt)
Pécs	2106
Székesfehérvár	2082
Dunajváros	1961
Nagykanizsa	1951
Zalaegerszeg	1664
Miskolc	1527
Hódmezővásárhely	1419
Szolnok	1025
Tatabánya	1018
Veszprém	528
Szombathely	235

Az egyéb városok és a községek esetében talán kevésbé szóródnak az adatok, azonban ezeken a helyeken is jelentős eltéréseket találunk. A városok élmezőnyében Mosonmagyaróvár és Vác áll, mindkettőn 2 millió forint fölötti támogatásban részesültek 2005-ben; a sort Villány és Máriapócs zárja 21 ezer forintos támogatottsággal, illetve Cigánd, Putnok, Tiszacsege, Örkény és Tököl, ezek a városok egyáltalán nem kaptak támogatást. A községek között a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Ópályi vezet, csaknem 600 ezer forintos támogatással, Kartal következik 482 ezer forinttal és Pilis 469 ezer forinttal. Jelentős támogatást kapott Ajak (446 ezer forint), Érsekvadkert (421 ezer forint) és Csömör (419 ezer forint) is.

A községek listáján összesen 245 olyan települést találunk, amelyek maximum 20 ezer forintos támogatásban részesültek, ezen belül tizenkettőt, amelyek éppen csak az alsó határt – a 10 ezer forintot – érték el. Meg kell jegyeznünk, hogy az induló évben 669 könyvtár kapott 10 ezer forintnál kisebb támogatást, 2003-ban pedig 270 település könyvtára.

Vidra Szabó Ferenc

Támogatás a gyakorlatban

Az érdekeltségnövelő támogatás kapcsán készülő hatástanulmány részeként az alábbi kérdésekkel fordultunk a megyei könyvtárak módszertanosaikhoz, hogy – a rendelkezésre álló adatok elemzésén túl – tapasztalataikat, véleményeiket összegyűjtve még árnyaltabb képet kaphassunk a támogatás felhasználásáról.

1. Hogyan hasznosul a támogatás a különböző típusú könyvtárakban? Mit jelent mindez a mindennapi gyakorlatban?

A válaszolók egyöntetű véleménye, hogy a támogatás jól hasznosul, számol vele a könyvtáros és a fenntartó is. Felhasználása a nagyobb könyvtárakban két módon történik, egyrészt hozzáadódik az állománygyarapítási kerethez, másrészt szabad keretként kezelik, egyedi beszerzésekhez használják fel. Valójában ott van igazán jelentősége ennek a támogatásnak, ahová viszonylag nagyobb összeg jut, amellyel a könyvtárak már tudják a dokumentumkínálatukat szélesíteni. Jó kiegészítése az állománygyarapítási keretnek.

A támogatás általában akkor érkezik, mikor a saját forrás már gyakorlatilag elfogy, vagyis az év második felének állománygyarapítását segíti. Általában a kisebb községi könyvtárak egyszerre vásárolják le az összeget (többek között a nyilvántartási kötelezettség miatt). Somogy megyéből jelezték, hogy sajnos, vannak könyvkereskedő ügynökök, akik az internetről letöltve az önkormányzatok által kapott összeg nagyságát, úgy állítanak be a községi önkormányzathoz, hogy „meghoztuk a nyert könyveket”, és csak később derül ki, hogy tulajdonképpen az érdekeltségnövelő összeget vásárolták el.

A támogatásból a technikai fejlesztésre fordítható 30 százalékot inkább csak a megyei és a városi könyvtárak tudják kihasználni, mivel náluk a támogatás összege jelentősebb. Sokkal több könyvtárnak lenne szüksége erre a lehetőségre, de a községek általában csak könyvvásárlásra tudják fordítani a kapott pénzt.

Mind a könyvtári, mind a közművelődési támogatást *külön kezelik* a minisztérium illetékes főosztályainak munkatársai, és az adott összegeket a Belügyminisztérium is *külön sorban utalja – megnevezvén a pontos jogcímet* – az önkormányzatokhoz. Az megint más kérdés, hogy esetleg az adott önkormányzatnál „érdekeltségnövelő” címen nem kezelik külön a könyvtári és a közművelődési részt, ezért fordulhat elő, hogy több megyéből is jelezték az összevont intézmények esetében a támogatás „egy összegben” való utalásának problémáját.

2. Mennyiben fogta vissza, illetve mennyiben gerjesztette az önkormányzati önrész nagyságát az érdekeltségnövelő támogatás?

Több önkormányzat rendszeresen növeli a beszerzési keretet, de igaz az is, hogy a nehéz helyzetre hivatkozva csak igen kis mértékben, vagyis nem az érde-

keltségnövelő támogatás arányában teszi ezt. Vannak önkormányzatok, amelyek úgy számolják a támogatást, hogy abban az évben ennyivel kevesebb keretet kell biztosítaniuk. Viszont van, ahol ez inspiráló jellegű, és igyekeznek önerőből is többet felmutatni. Mindazonáltal megállapítható, hogy általában nem az érdekeltségnövelő támogatás határozza meg az állománygyarapítási keret nagyságát, hanem az önkormányzat anyagi kondíciója, és persze az, hogy a polgármester és a képviselő-testület mennyire tartja fontosnak a könyvtárat.

Az önkormányzatok az éves költségvetés tervezésekor meghatározzák, hány százalékos emelést engedélyeznek a költségvetés egészére, illetve a dologi kiadásokra. Megjegyzendő, hogy sok helyen évről évre csökken a gyarapításra fordítható összeg, mivel az energia árának emelkedését az önkormányzatok általában nem tudják kompenzálni, a csökkenő összegű gyarapítás pedig csökkenő összegű támogatást von maga után.

3. Az önkormányzatok mennyiben korrekt partnerek: visszatartják-e a pénzt, előfordul-e, hogy csak külön kérésre kapják meg a könyvtárak?

A válaszolók szerint a partneri viszony általában korrekt. A kezdeti években előfordult, hogy a könyvtáros nem tudott időben a támogatásról, igaz, manapság is a községi könyvtárak esetében több településen a könyvtárosnak kell rákérdezni, hogy megérkezett-e a támogatás, azaz költheti-e a pénzt. Ennek különösebb oka nincs, csak a figyelmeltenség. A szakfelügyeletnek köszönhetően egyre kevesebb helyen fordul elő ilyen eset. Az információ hiányából ott lehet még gond, ahol vagy a fenntartónál vagy a könyvtárban személyi változás történt, illetve azoknak a könyvtáraknak az esetében, amelyek újonnan kerültek a jegyzékre. Erre azonban a megyei könyvtárakban kell figyelni, és szükség szerint tájékoztatni a könyvtárost, illetve felhívni az önkormányzat illetékesének a figyelmét.

Sajnos – mint már az 1. kérdésnél utaltunk rá – még mindig akad egy-két olyan önkormányzat, ahol nem tudatosult, hogy külön kell kezelni a könyvtári és közművelődési érdekeltségnövelő támogatást, ezért még előfordul, hogy az év vége felé veszik észre, hogy nem jól adták át a támogatási összeget.

4. Általában milyen jellegű dokumentumok vásárlására használják fel a könyvtárak a támogatást?

Többségében a helyi beszerzési keretüket kiegészítő összegként használják fel a támogatást. A módszertanosok egyre gyakrabban tapasztalják, illetve javasolják, hogy tervszerűen használják föl az érdekeltségnövelő támogatást.

A támogatást leggyakrabban

- multimédia: CD-k, CD-ROM-ok, DVD-k beszerzésére,
- a kézikönyvtári anyag kiegészítésére (pl. ebből vették meg a Magyar Nagy Lexikon sorozatot),
- a különböző állományrészek tervszerű frissítésére (pl. idén frissítették az útkönyveket, tavaly a szótárakat, ifjúsági irodalmat, mesekönyveket),
- kisebb könyvtárakban az elavult, elhasznált művek pótlására,
- iskolai kötelező olvasmányok frissítésére,

- több könyvtárban folyóiratok, hetilapok megrendelésére (erre költségvetési forrásuk nincsen), használják fel;
- egyre gyakoribb, hogy a támogatás 30 százalékából valamilyen műszaki berendezést vásárolnak.

5. Milyen problémákat látnak, milyen változásokra lenne szükség?

Szinte mindenki megfogalmazza, hogy növelni kellene a támogatás mértékét, továbbá, hogy közvetlenül a könyvtáraknak kellene utalni a pénzt. Egyrészt Vidra Szabó Ferenc adatelemzéséből kiderül, hogy a támogatás összege 1998 óta csaknem 90 százalékkal nőtt, másrészt mivel a költségvetésben a Belügyminisztérium fejezetében van a pénz, ezért az önkormányzatoknak kell utalni a támogatás összegét. Magának a rendeletnek is „beszédes” a címe, nevezetesen: *A nemzeti kulturális örökség miniszterének 4/2004. (II. 20.) NKÖM rendelete a helyi önkormányzatok könyvtári és közművelődési érdekeltségénélvélő támogatásáról.*

A rendelkezésre álló összeg nagysága általában júniusban derül ki. Sámos az alacsony összegű támogatás, ezek az alacsony beszerzési kereteket nem igazán tudják megnövelni úgy, hogy azok a megfelelő gyarapítást biztosítsák. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyeiek javaslata, hogy olyan feltételhez kellene kötni a támogatást, hogy az adott (a döntési) évben gyarapításra felhasznált összeg nem lehet kevesebb az előző évi, érdekeltségénélvélővel és az inflációval növelt összegnél.

Problémát jelent, hogy az önkormányzatok többségének figyelmét minden évben külön fel kell hívni arra, hogy február 20-áig küldjék be jelentésüket a megyei könyvtárba. Az igénylés alapját képező önkormányzati nyilatkozatban közölt állománygyarapítási keretnek meg kell egyeznie a statisztikában közölt összeggel. Sajnálatos, hogy nem figyelnek az adatok egyeztetésére. Hiába az éves statisztikai jelentés kitöltési útmutatójának figyelmeztetése, sok fenntartót kell megkeresni az adatok eltérése miatt. Többször előfordul, hogy módosítást kell kérni, mert nem egyértelmű a beküldött jelentés. Ez a megyei könyvtárakban megnehezíti és meghosszabbítja a munkát, ezért az állománygyarapításról beküldött jelentéseket egységesített formában kellene megkapniuk. A Győr-Moson-Sopron megyeiek javaslata szerint a statisztikai jelentést ki kéne egészíteni egy sorral: „Érdekeltségénélvélő támogatáshoz figyelembe veendő összeg”. A Bács-Kiskun megyeiek javaslata pedig az, hogy az önkormányzatok számára készíteni kell egy jelentőlapot, amelyet a statisztikai jelentés űrlapjával együtt a megyei könyvtárak eljuttatnak a nyilvános jegyzéken szereplő könyvtáraknak, a társulással működőknek és a szolgáltatást nyilvános jegyzéken szereplő könyvtáraktól megrendelőknél. Heves megyében többen érdeklődtek a támogatás pályázati elszámolásával kapcsolatosan. Szerintük érdemes lenne a támogatásról szóló 4/2004. NKÖM rendelet előírásait kiegészíteni azzal, hogy az önkormányzatok zárszámadás keretében készített elszámolásának egy példányát meg kell küldeni az illetékes megyei könyvtárnak.

Végezetül többen jelezték, hogy az ÁSZ-ellenőrzés eredményeit (az összeg elköltéséről, vagy nem megfelelő célra való fordításáról) be kellene hozni a szakmai köztudatba, hogy ezzel is lehessen a fenntartó előtt érvelni. Mindenképpen szankcionálni kellene, ha a fenntartó megtartja magának a pénzt.

Összegzés

A könyvtári dokumentumok beszerzése után igénybe vehető áfa-visszatérítés megszűnése után ez az egyetlen központi támogatási forrás a beszerzés keretösszegének növelésére. Ezt a támogatási összeget meg lehet tervezni, lehet rá számítani. Néhány települési könyvtár számára ezért nagyon fontos, hogy a nem minden évben növekvő önkormányzati költségvetés mellett számíthat erre az összegre, így esetleg jobban figyelhet az olvasói igények kielégítésére.

Az új jogszabályi lehetőség bizonyára jelentős segítség lesz azoknak a kistélepeknek, amelyek a szolgáltatások megrendelésével tudják teljesíteni a nyilvános könyvtári ellátást. Várhatóan minőségi és mennyiségi változást idéz elő a dokumentumellátásukban.

Megfigyelhető, hogy a támogatás nem befolyásolta az önkormányzati önrész nagyságát. Az érdekeltségnövelő támogatás és az önkormányzat által biztosított beszerzési keret alig függ egymástól. A fenntartó nagyon örül a központi támogatásnak, de szűkös keretei miatt gyakran nem tudja növelni az általa biztosítandó összeget. Maga az érdekeltségnövelő támogatás nem ösztönzi a fenntartókat önerő növelésére.

Az önkormányzatok partnerségét illetően változatosak a tapasztalatok. Van, ahol az önkormányzat korrekt módon értesíti a könyvtárat a támogatás megérkezéről, és átutalja az összeget. De van, ahol külön kérésre adják át a támogatást, főleg a kistélepeken. Az átutalás nem azonnal történik meg a támogatás megérkezése után, vannak önkormányzatok, amelyekben „parkoltatják” az összegeket. Az is előfordult már, hogy azt mondta az önkormányzat: a támogatást már elkölte a könyvtár (vagyis előre betervezték a támogatást a költségvetésbe). Néhány esetben arra is volt példa, hogy az önkormányzat nem a jogszabályban rögzítettek szerint költi el a támogatást.

A támogatást a könyvtárak elsősorban könyvvásárlásra fordítják. Néhány városi könyvtárban periodikumok előfizetésére, elektronikus dokumentumok beszerzésére fordítják egy részét. Kis könyvtáraknál ez az összeg általában nem olyan, hogy érdemes lenne más dokumentumtípusra fordítani, illetve sok helyen nincsenek olyan technikai feltételek, hogy mást vásároljanak. Több helyen a támogatás teszi lehetővé a drágább könyvek, elektronikus dokumentumok beszerzését.

Végezetül megállapíthatjuk, hogy az érdekeltségnövelő támogatás nélkülözhetetlen a könyvtári rendszer számára. A települési könyvtárak állománygyarapításába 1998 óta egyre inkább beépült ez a körülbelül 20 százalékos támogatási összeg, azaz a könyvtárak számolnak e gyarapítási forrással, és mint láhattuk, igyekeznek tervszerűen és gazdaságosan felhasználni.

Véleményünk szerint e támogatási forma jó és hasznos, létezése rávilágít arra, hogy a könyvtári ellátás közös állami és helyi (azaz önkormányzati) feladat, ahogy ezt a 1997. évi CXL. tv. 53. § (2) bekezdése is lefekteti. A pályázati eredmények közzététele pedig gyors, utalása gördülékeny.

Az eltérő önkormányzati és könyvtári körülmények következtében óriási jelentősége van az esélyegyenlőség növelésében. A támogatás nagymértékben elősegítette a kistélepek könyvtári ellátásában tapasztalható fejlődés megindulását.

Amberg Eszter

Betűhidak – szakadékok

(Világkongresszus Budapesten)

A 2006. augusztus 7–10. közötti napokban a Nemzetközi Olvasástársaság által Budapesten rendezendő 21. Olvasási Világkongresszus jelmondatában szereplő, kissé mesterkéltné szóalkotás esetleg megütközést okozhat. Elsőként feszes, lényegre törő, a figyelmet egyetlen pillantásra megragadó, angol szavakat kerestünk. Például: „*Integrated societies by literacy?*” A műveltség, a képzettség, az írásbeliség által összerendezetté, együttműködővé tett társadalom? A frappáns angol mondat milyen dagályossá, körülményessé válik magyar fordításban! Ráadásul a gondolat, végén a kérdőjellel, meglehetősen egyértelműséggel szól a jelen ellentmondásairól, feladatairól.

Végül az International Reading Association (a Nemzetközi Olvasástársaság) vezetőivel, mindenképp Alan Farstruppal, régi kedves szövetségesünkkel, a szervezet évtizedek óta tevékeny ügyvezető igazgatójával mélyen egyetértve a mondatra is egybeolvasható három angol főncvet fogadjuk el: „**Building Literacy Bridges**”, amelyet a Lánchíd félreismerhetetlen körvonalai ölelnek át. „Építsük a műveltség hídjait!” szólhatna a tagadhatatlanul költőien szabad, de némileg didaktikus fordítás.

Bevezetésként mindössze két hangsúlyos mozzanat: egyrészt ismételten bátorítjuk, hívjuk, várjuk kollégáinkat, barátainkat, olvasóinkat az egy év múlva esedékes világkongresszus előadójának, hallgatójának, résztvevőjének; másrészt töprengve, némi szégyenkezéssel valljuk be, hogy a Jókai, Mikszáth és más jeles szerzők írásaiban gyakorta szereplő „literátus ember” (az angol literacy) mai magyar fordítása, megfelelője még nem született meg. Művelt, képzett, jártas, író, olvasó ember – egyetlen szóval! Minden javaslatot örömmel fogadjunk.

A világkongresszus előkészületeiről, a helyszínekről, a részvétel feltételeiről, a várható témákról egyébként folyamatosan tájékozódhatnak a Magyar Olvasástársaság honlapján (www.hunra.hu). Pedagógusokat az óvodától az egyetemig, könyvtárosokat, szerkesztőket, kiadókat, kutatókat, költőket, írókat, pszichológusokat, szociológusokat, nyelvészeket, művelődés-, oktatás- és médiapolitikusokat egyaránt nagy szeretettel várunk. Egyrészt, hogy tanuljunk a nálunk több tapasztalattal, árnyaltabb tudással rendelkezőktől, másrészt, hogy a nemzetközi eszmecserével párhuzamosan egy összmagyar szakmai kongresszust ugyancsak összehívhassunk. Célunk egy széles körű helyzetjelentés, valamint a kapcsolódó terápiás javaslatok megfogalmazása a lehető legtágabb szakmai nyilvánosság részvételével.

Vizsgálati adatok tömege, saját tapasztalataink garmadája egyaránt meggyőztek bennünket a közös hagyományok, a történelem ismerete, az azonos nyelv, az értékrendi hasonlóságok, a műveltség, a gondolkodásmód, a kultúra – különösen

annak írásos változatának – hatalmas összekötő, közösségteremtő, kohéziós erejéről. A „betűhíd” metaforája tehát egyértelmű, de vajon miféle szakadékokra is gondolunk?

A finnek és mi, avagy helyünk a világban

Magyarok és finnek: kis népek, jellegzetes kulturális hagyományokkal, nyelvrokonságunk, a betűk és hangok (grafémák és fonémák), következetes megfélemlései, a szótagolás lehetősége, a magánhangzók gyakorisága, (tehát az olvasástánítás közeli vagy azonos módszerei), nyelveink elszigeteltsége, küzdelmes történelmünk, államiságunk ismétlődő fenyegetettsége, folyamatos harc a nyelvi, kulturális önállóságért, a megmaradásért – rengeteg hasonlóság van köztünk. És mégis, ha csupán az olvasással kapcsolatos jelzőszámokat vizsgáljuk, túlzás nélkül szakadéknyi távolságokat találunk.

Kezdhethetnénk akár az 1970-es IEA vizsgálatokkal, de most elégedjünk meg a két utolsó nemzetközi összehasonlító kutatás eredményeinek felidézésével. Az OECD által szervezett PISA (Programme for International Student Assessment) 2000ben és 2003-ban, mindkét alkalommal a finn 15 évesek a legjobbak, ők vezetik a listát – miközben legutóbb már önmagukhoz képest ők is romló tendenciát tapasztalnak. 2000-ben még 31 ország „állt a rajtvonalhoz”, és mi bizony az utolsó harmadhoz tartozunk (23. hely), előttünk a csehek, az olaszok, a németek, mögöttünk lengyelek, görögök, portugálok, oroszok. A sereghajtók pedig Mexikó és Brazília.

2003-ra jelentős mértékű átrendeződés következett be: 41-re bővült a résztvevő országok listája, miközben az élmezőnyben szinte rezzenéstelenül ugyanazon országok állnak (finnek, kanadaiak, új-zélandiak, ausztrálok, írek, koreaiak, angolok, japánok, svédek, osztrákok, belgák, izlandiak). Határozottan előbbre kerültek egyebek között a lengyelek és a németek (ők tehát gyorsan és hatékonyan vonták le a következtetéseket). Mi pedig a kibővült mezőnyben viszonylag stagnáló helyzetben most a rangsor 27. fokán állva a csehek, a spanyolok „hátát nézzük”, de még mindig előzzük a portugálokat, az olaszokat, a görögöket, a szlovákokat, az oroszokat, no és a szerbeket. A listát ezúttal Tunézia és Indonézia zárja.

Ellenállhatatlanul adódik egy jól érzékelhető észak–dél tengely felismerése, de mégis miért mindig a finnek a legjobbak? És csak jóval hátrébb a svédek (9.), a norvégok (14.), no meg a dánok (18.)? Rendben, hogy következetesen mögöttünk következnek a jóval korábban EU-taggá vált dél-európai országok: Portugália, Olaszország és Görögország. De hogyan kerültek ennyire távol egymástól az egykori Monarchia országai? A lengyelek az előkelő 17., az osztrákok és a csehek középmezőnyben (22. és 24.), mi a szerény 27., a szlovákok a kifejezetten leszakadó, Uruguayt éppen csak megelőző (31.) helyen? Fájdalmasan hiányoljuk Horvátország, Szlovénia és Románia jelenlétét, pontosabban részvételét a vizsgálatban. Önképünk csak velük együtt lehetne teljes. De Szerbia tragikus, Mexikó és Tunézia közé ékelődő, a 39. sorszámmal jelzett helye külön művelődéstörténeti fejezetek tárgya lehetne. Miféle következményekkel járhat a kezdetben puhának tűnő, ám hallatlanul tudatosan asszimiláló diktatúra, majd a legvéresebb polgárháborúk egyike?

Nekünk minden tekintetben a finn, tehát a kiemelkedően legjobb példát kellene követnünk, de lassan már az osztrák, lengyel, cseh bolytól is leszakadunk. Miért? Mi gátolja oktatás- és művelődéspolitikusainkat, hogy végre gyorsan és hatékonyan a legjobbaktól tanuljunk? Pedagógusképzést, könyvtár- és médiapolitikát, gyerekkönyvkiadást, az anyanyelv igényes használatát, a nemzeti öntudat, a közös történetek őrzését, hatékony átöröklését, továbbadását, a családi kultúra, a beszélgetések, naponkénti mondókák, versek, mesék fontosságának tudatosítását?

Ha tehát pozitív értelemben sem automatikusan igaz az égtájakhoz, a földrajzi elhelyezkedéshez kötődő determináció (hiszen az első három helyezett nem csupa skandináv állam – igaz, Kanada mellett Új-Zéland ugyancsak „északi” országnak minősíthető), akkor bizonyára nem áttörhetetlen végzet köt bennünket sem a lemaradók, mi több, a leszakadók táborához (www.pisa.oecd.org).

Állításunk bizonyítékaként nyomban forduljunk a következő „szakadék” felé!

Gimnazisták – szakképzősök, avagy kulturális távolságaink itthon

A legdrámaibb távolságok az egyes társadalmi rétegek közötti, iskolai végzettséggel kifejezhető különbségekkel illusztrálhatók. A KSH adatai szerint 1977 és 2000 között az értelmiségiek naponként könyvolvasásra fordított perceinek száma (őrszi hétköznapon) 31-ről 20-ra csökkent, szakmunkásoknál 14-ről 5-re, segédmunkásoknál 9-ről 5-re, végül a mezőgazdasági fizikai dolgozóknál 6-ról 2-re. Tízszeres különbség a két szélső réteg helyzetében! A lakóhely nagyságrendjét illetően (főváros, megyeszékhely, kisváros, község kategóriákban) némileg visszalógotabb, de hasonló tendenciájú eltéréseket regisztrált a KSH illetéke. Falussy Béla, az olvasásszociológus Gereben Ferenc és az oktatáskutató Vári Péter. Ez utóbbi esetében kifejezetten megrendítő a többgenerációs kulturális minták átörökléséről tudósító adatok megismerése. Nevezetesen a felnőttek szövegértési vizsgálatainak eredményei első rendben a vizsgált felnőttek szüleinek iskolai végzettségétől, illetve az otthoni könyvek számától függ a legerősebben.

Természetesen a fentiek szerves folytatása, amikor a hazai középiskolások olvasási kultúráját kutatva rendíthetetlen következetességgel minden mutató mentén (szövegértés, olvasásgyakorlás, választék, könyvtárhasználat) a gimnazisták (különösen a felekezeti iskolákat látogatók) vezetnek, majd tőlük jól érzékelhetően gyengébb teljesítményekkel a szakközépiskolások, végül mindkét előző rétegtől radikálisan hátrébb a szakképzősök, az egykori szakmunkástanulók állnak (<http://mek.oszk.hu/01600/01643/>).

Itt válik világossá, miért is kellett ezt a két „szakadékot” közvetlenül egymás mellé tennünk. Tudniillik a korábban emlegetett PISA 2003 kutatás már hivatkozott adatai szerint a globális 27. ranghelyünk rendkívül szélsőséges elemekből, a szokványos méreteket jóval meghaladó szóródásokról állt össze egyetlen átlagos mérőszámmá. Tegyük félreérthetlenné, hogy gimnazistáink a finnek megfelelő csoportjainál is jobban bánnak az ismeretlen szövegekkel, de a hazai „vesztesek”, a szakképzősök a nemzetközi összehasonlításban a legutolsó helyek egyikét foglalják el. Eddig két külön szakadékot emlegettünk, talán helytelenül.

Nagy valószínűség szerint a nekik, a leginkább leszakadóknak szóló külön figyelem, erőfeszítés, ötlet, szolgáltatás, oktatási újítás, bátorító motiváció minden bi-

zonnyal egyúttal ennek a nagy szórásokat rejtő, mesterkélt mérőszámnak, az úgynevezett országos átlagnak az emelését ugyancsak látványosan szolgálja. Kikről beszélünk? Kistelepüléseken élő, iskolázatlan (munkanélküli?) szülők sehol vagy szakképző intézményekben tanuló, bukdácsoló, lemorzsolódó gyerekeiről!

Hol vannak az ő jól felszerelt (családi), kollégiumi, községi, kisvárosi könyvtáraik, iskoláik? Hol vannak a megfelelően motivált, tisztességesen megfizetett, helyben lakó, magatartás- és életmódmintákat, sajátos kulturális attitűdöket kínáló értelmiségiek, a pedagógusok, a könyvtárosok, a lelkészek, az orvosok, a közművelődési szakemberek?

Hol csuknak be manapság egyre több iskolát, szüneteltetnek mind több könyvtárat? S akkor még a jelentős mértékben érintett hazai cigányság helyzetéről, ilyen irányú jellemzőiről egyetlen szót sem ejtettünk. (Bővebben: Nagy Attila–Péterfi Rita: *A feladatra készülni kell. A cigányság kulturális beilleszkedése és a köz-könyvtár*).

Múlt és jelen

Közismert, sokszor idézett KSH adatsorok az olvasásra szánt percek zsugorodásáról, egyidejűleg a tv előtt töltött percek, órák gyarapodásáról, a számítógép-, következésképpen az internet használatának örvendtes terjedéséről. Mindezeket egybevetve a szakmai közvélemény jeles képviselői, például György Péter egyre gyakrabban vetik fel a jobbára csupán a nethez kötődő, folyóiratot, könyvet nem olvasó, saját maguk, családjuk, nemzetük múltjától elszakadó egyének és társadalmi csoportok gyarapodását. A jelenség közelebbi tartalmáról, erejéről most mindössze néhány adatsort villantsunk fel.

Elsőként egy-egy országos vizsgálat (1977 és 1997) összesítő névsorai a felső tagozatosok kedvenc olvasmányainak szerzőiről, és mellettük egy 2003 novemberében budai, 7. osztályos 790 fős mintán végzett kutatás azonos kérdésére érkezett eredményei. Tehát kedvenc szerzők rangsorai negyedszázados távlatban.

Kedvenc szerzők három időpontban

1977	1997	2003	%
May, K.	Móricz, Zs.	Rowling, J. K.	29
Gárdonyi, G.	Gárdonyi, G.	Sachar, L.	11
Fekete, I.	Molnár, F.	Wilson, J.	7
Petőfi, S.	Jókai, M.	Fekete, I.	7
Cooper, J. F.	Fekete, I.	Cabot, M.	5
Molnár, F.	Mikszáth, K.	Defoe, D.	5
Jókai, M.	Knight, E.	Shan, D.	4
Benedek, E.	Tamási, Á.	Brezina, T.	4
Verne, J.	Petőfi, S.	Kästner, E.	3
	Móra, F.	Milne, A.	3
		Twain, M.	2
		Exupéry, A.	2

A számok valóban sohasem beszélnek önmagukban, de itt most talán mégis elegendő a 2003-ra „magányossá váló” Fekete Istvánra, az egyetlen magyar szerzőre felhívni a figyelmet. (A témáról bővebben a Könyv és Nevelés 2005/2. számában.) 1977-ben és ’97-ben alig tapasztalható változás, a névsorok alapvetően a XIX. és XX. század hazai klasszikusait tartalmazzák.

Most viszont a kortárs, meglehetősen vegyes színvonalú (Cabot, Shan), angol, amerikai szerzők „diktatúrája” tűnik jellemzőnek. Természetesen önálló olvasás-pedagógiai dolgozatok témája lehetne a kötelező és a szabadon választott olvasmányok eltéréseinek történelmi változása, valamint „a mit és hogyan tanítsunk az ezredfordulón az irodalom nevű (a diákok többsége által nehéznek, haszontalannak és unalmasnak tartott) tantárgy keretében” című, hallatlanul összetett kérdéskör. Kettős értelemben is töréspontot érzékelünk. Nincs – vagy alig van – kapcsolat saját múltunkkal, klasszikus szerzőinkkel. Továbbá hol van a kortárs magyar/európai gyerek- és ifjúsági irodalom legjava?

Az értelmezési keretek pontosítása érdekében hangsúlyozzuk, hogy a korábbi országos minták mellett a harmadik oszlopban egyetlen fővárosi kerület adatai szerepelnek. (Mi lennének a legboldogabbak, ha ismét alakulnánk adódna megbízható, reprezentatív országos kutatási eredményekkel jellemezni a jelzett szakadékok pontos paramétereit.) A változási tendencia iránya azonban aligha, inkább csak annak ereje vitatható.

Külön figyelmet érdemel a két évtizedes maradandóságot jellemző névsorok után, a csupán hat év alatt (1997–2003) bekövetkező nagyszabású érdeklődési, ízlésbeli átrendeződés.

Átmeneti jelenség, „adáshiba”? Vagy netán hosszú távon a globalizálódó kulturális kínálati piac évtizedekre előre jelezhetően az angolszász olvasnivalót teszi mind többünk – leginkább a védtelen gyerekeink – számára „kötelezővé”? Kitől, mitől függ a gyerekeink, unokáink lelkében épülő magyar és európai kultúra, a nemzeti önuadat, az összetartozás érzését megalapozó közös történetek ismeretének jellege, ereje, mélysége? A múltból és a jelenkori tapasztalatok tömegéből táplálkozó jövőképek karaktere?

A kérdések garmadája szinte megállíthatatlan, ugyanakkor manapság gyakran még a válaszkísérletekhez sem jutunk el.

Mese és szövegértés

Felhívás

A népmese napja megrendezésére

Őseinktől kincsekkel teli tarisznyát kaptunk örökségbe, de mintha az utóbbi évtizedekben ezeket a nagyszerű ajándékokat egyre gyakrabban üvegyöngyökre cserélnénk. Vegyük birtokba, ismerjük meg, fényesítsük újra és adjuk tovább az eleinktől kapott mesebeli kincseket!

A Magyar Olvasástársaság felhívással fordul mindazokhoz, akiknek fontos a népmesék fennmaradása és a mesékben élő bölcsesség továbbhagyományozása, hogy csatlakozzon azon

kezdeményezéshez, amely szerint ezentúl szeptember 30-át, Benedek Elek születésnapját, a Népmese Napjaként tiszteljük. A Népmese Napját első ízben 2005 őszén rendezzük meg, és a budapesti rendezvényen túl szeretnénk országossá bővíteni a programokat. Kérjük a könyvtárosokat, óvónőket, pedagógusokat és a mesével foglalkozó szakembereket, valamint a meseszerető gyerekeket és felnőtteket, hogy ezen a napon megkülönböztetett tisztelettel forduljanak mind a magyarok, mind más népek meséi felé.

Elevenítsék fel a mesemondás ősi művészetét, hallgassák meg egymás legkedvesebb meséit, emlékezzenek meg mesemondóinkról, mesegyűjtőinkről és a mesékbe szőtt bölcsesség máig érvényes üzeneteiről, arról a mindennapjainkban is használható tudásról, ami minden népmese sajátja. Kérjük az intézmények vezetőit, tegyék lehetővé, hogy ezen a napon minden gyerek legalább egy népmesét tarisznyájába (iskolatáskájába, emlékezetébe, lelkébe) tehessen, okulásul, vizsgáztatásul vagy egyszerűen csak örömforrásként, hiszen egy megfelelő pillanatban megkapott mese olykor egész életünkre kihathat.

Ne hagyjuk veszendőbe menni mindazt, ami évszázadokon keresztül élni segítette az embereket!

Budapest, 2005. április 24.

Magyar Olvasástársaság
Bp. 1827
www.hunra.hu

Felhívásunk ötletét Szalai Márta százhalombattai könyvtáros fogalmazta meg elsőként, és mi, a Hunra Tanács tagjai testületileg a „helyettünk mondta ki” érzéstől áthatva, nyomban hagyományteremtő, országos akciók sorozatáról, folyamatosan bővülő rendezvények kezdeményezéséről kezdtünk gondolkodni. (A csatlakozó intézmények sorát óvodáktól könyvtárakon, bábszínházon, a Hagyományok házáig keresztül egészen a Párizsi Magyar Intézetig nehéz lenne tételesen felsorolni.)

Az okok, a motívumok sokaságának részletezése helyett egyetlen alapvető összefüggésre hadd világlítsunk rá. Mint közismert – többek között az írásunk elején idézett PISA-adatokból is – gyerekeink szövegértési szintje az OECD-országok átlaga, mi több, néhány szomszédos vagy közeli állam (Ausztria, Szlovénia, Csehország) szintje alatt van. Továbbá mind több pedagógus panaszát halljuk, olvassuk: „A kőszívű ember fiai, A Pál utcai fiúk, az Egri csillagok ma már taníthatatlan, a gyerekek számára érthetetlen és élvezhetetlen művek!” Mind a tanított művek listája, mind a tanítás módszertára, szemléletmódja minden kétséget kizáróan frissítésre szorul. De ezen a ponton inkább az illetékes pedagógusoknak adjuk át a szót! Viszont hogy jön ide a mese? Az első és legközvetlenebb, legkönnyebben érthető kapcsolat a szókincs. A mesevilággal közvetített archaikus, népnyelvi, természeti, mezőgazdasági, a mondavilággal és a kereszténységgel kapcsolatos fogalomrendszer, szókészlet begyakorolt, könnyen alkalmazható ismerete nélkül csakis töredékes lehet a szövegértési képesség, a „reading literacy” különös tekintettel a szükségképpen többértelmű, tehát a szinonimák pontos értelmezését feltételező szépirodalmi alkotások értő és élvezetes befogadása.

Másodszor: mikor és hogyan élhetnék át, tanulhatnak meg gyermekeink, hogy a meseolvasás gyönyörűség, mert átjárhatóvá teszi a tudatos és a tudattalan világ egyébként hallatlanul nehezen kinyitható kapuját, képekké, szimbólumokká, szavakkal, történetekkel kifejezhetővé, elmesélhetővé teszi a szorongások, a félelmek, a kimondhatatlan vágyak özönét. Egyszerűbben szólva: a mese mentálhigiéné-

nés, gyógyító, rendteremtő, vigasztaló, az erkölcsi rend alapjait megerősítő, „a világ használati utasítását kimunkáló” közvetlen hatása mellett magát a szövegértés technikáját is csupán ezen a jól kitaposott ösvényen (mesehallgatás, meseolvasás, megbeszélés) keresztül lehet a lehető legsikeresebben elérni. A szövegértésben jól teljesítők rendszerint sokat – mert örömmel, élvezettel – olvasnak.

Hamis, félrevezető tehát minden olyan szembeállítás, amely a meséket, jelesül a népmeséket háttérbe kívánja szorítani a szövegértő olvasás fejlesztéséről szólva. Igen, iskoláinkból versenyképes, tanulékony, választékosan gondolkodó, beszélő, író és olvasó, egyúttal teherbíró lélekkel rendelkező, változatos konfliktusmegoldó stratégiákkal felfegyverzett fiatalokat kívánunk kibocsátani! Mindezek gránittalapzatát pedig kizárólag mondáink, népmeséink sok ezer éves kiciszolt bölcsességének megismertetésével, megszerettetésével, megértetésével teremthetjük meg. Szöveg nélküli, agresszív rajzfilmek tévéhez kötött némaságától nem vezet út a differenciált szövegértés magas szintjéhez. A koragyermekkorai meséktől viszont egyértelműen igen!

Betű és mozgókép

A szakadékok, a digitális szakadék előnyöket és hátrányokat egyaránt halmozó hatása, a gyermek- és ifjúsági irodalom, illetve a felnőtt szépirodalom kritikája, kiadásának támogatása között tátongó szakadék „természetrájza”, a települések nagyságrendjéből, infrastrukturális fejlettségéből, fejletlenségéből adódó különbségek, a nemi szerepek eltéréseiből származó, egyre növekvő mértékű kulturális távolságok stb. csaknem vég nélküli sorolásától átmenetileg eltekintünk. Függesztjük fel itt és most a hajók, a halaszthatatlan tennivalók leltározását!

Inkább majd 2006 őszén a vilá kongresszus végeztével esedékes számadás alkalmával újítjuk fel, illetve folytatjuk az itt megkezdett problémátérkép – valószínűleg a jelenleg láthatónál gazdagabb – felrajzolását.

Záróakkordként azonban megkerülhetetlennek tűnik egy már jóval korábban is megfogalmazódott, de ezekben a hetekben, hónapokban szinte a „villámfényvel” megvilágított felismerés újraértelmezése, aktualizálása. Hónapok óta tart „A Nagy Könyv” akciósorozat. Az írás óráiban, napjaiban (július végén), feltehetően a szervezők számára a folytatás lázas előkészületei lehetnek a legfontosabbak, míg mi, az olvasók, a nézők inkább az értelmezés, az elemzés támpontjait keressük. Láthattuk, értelmezhetjük a legjobb 100-nak ítélt regény listáját, no de most szűkült a kör, és íme a legtöbb szavazatot kapott 12 mű címe: 1984, Abigél, Az arany ember, Egri csillagok, A Gyűrűk Ura, Harry Potter, A kis herceg, A Mester és Margarita, Micimackó, A Pál utcai fiúk, Száz év magány, Tüskevár.

A lista, a játék szabályainak megfelelően természetesen nem rangsor, hiszen az év végére még el kell jutni a győzteshez. Tehát marad a felsorolás semleges betűrendje.

A könyvek kétharmadát (tizenkettőből nyolcat) az általános- és középfokú oktatás tantervei „szállították”. Felkészült, okos, kedves pedagógusok, tankönyvírók, kritikusok megtanították, leírták, bebizonyították nekünk, miért is kell szeretnünk, becsülnünk ezeket a szerzőket, műveket, hősokeket. A szavazók – olvasó, tévészó,

szavazásra sem rest, tehát az átlagosnál jelentősen aktívabb rész – többsége elfogadta, mi több, megőrizte, feleleveníthette, hitelesíthette a korábbi értékítéleteket megrendítő (mulatságos) élményeket. Csaknem 300 ezren utólag akarva, akaratlan megerősítették a tantervkészítők évtizedekkel korábbi munkáját.

Az „iskolakerülő” négyből Rowling és Tolkien sikerét talán felesleges indokolnunk. Fergetes népszerűség! A Harry Potter-könyvekből egymilliót adtak el itthon (a kiadó személyes közlése), és ez lassanként mélyebb (szociológiai, lélektani), elemzést igénylő olvasástörténeti jelenséggé válik. Marad még két, némi magyarázatra szoruló mű.

Ismereteim szerint a fenti lista egyetlen, filmes változatban nem létező darabja a Száz év magány. „Nem engedem olvasóimtól elvenni saját filmjeiket” – utasította vissza García Márquez a sok millió dollárnyi hasznot ígérő filmes ajánlatot. Ezt a művet tehát sem az iskola, sem a tv, sem a mozi nem szállította házhoz! Ez a szavazati arány minden kétséget kizáróan olvasói élmények lenyomata, itt elég volt maga a könyv.

De fordítsunk a nézőpontra! A másik 11 többször is megfilmesített, a televízióban sokadszor vetített műalkotás! Vagyis irdatlan erős bizonyítékot kapunk a tévé közvélemény-formáló, kultúráközvetítő erejéről. Régóta ismert igazság, de mintha a műsorkészítők mégsem lennének egészen tudatában: a dramatizált művek vetítése közben, után radikálisan emelkedik mind a könyvesboltokban, mind a könyvtárakban az olvasói érdeklődés. Mi több, jó néhány szappanoperából (Dallas, Mézga család stb.) utólag kellett, a kereslet „megrendelése nyomán” könyvet írni. Nagy üzlet lett belőle.

Reményeink szerint a hazai közszolgálati televíziók ebből az egyébként sok jogos kritikát is kapó „nagy könyvezésből” mélységesen megérthetik, hogy az egyetemes és a magyar kultúra maradandó értékeinek közvetítése, átörökítése az írott kulturális javak megkerülésével, a dramatizált, megfilmesített változatok tudatos megrendelése, rendszeres műsorra tűzése nélkül teljesíthetetlen.

Nem hihetjük, hogy minden regényből készült film nézőjéből automatikusan olvasó lesz, de a látottak nyomán a könyv keresésére irányuló gesztus egyértelműen sokszorosára erősödik. A mozgókép felszólító jellege, befolyásoló, mozgósító hatása nehezen túlbecsülhető.

Végezetül marad egy erőteljes kérdőjel. Mit keres George Orwell 1984-es „csizmája” a 2005-ös év asztalán? Másfél évtizede, a cenzúra eltűnésekor, a megjelenés környékén egy szűkebb értelmiségi közegben valódi siker volt. De ebben az egyre haszonelvűbbé váló világban valóban ez a mű tömegeket mozgató, sokat emlegetett, gyakran kézbe vett, hivatkozott könyv lenne? Sejtésünk szerint az értelmes válasz megfogalmazásához hasznos lehetne a szociálpszichológia, a tömeglélektan vizsgálati módszereit, netán következtetéseit, no meg a politikai közhangulat mozgásainak elemzését ugyancsak bevonni.

Nagy Attila

Vita Mikulás Gáborral

Vitára ingerlő Mikulás Gábor *Gondolatok a szarka farkáról...* című írása a 3K 2005. 7. számában: egyrészt nyitott kapukat döngtet, másrészt téves következtésekre jut, egészében pedig előnytelen színekbe vonja a könyvtárakat. Első mondatánál még igaza van, valóban azzal kell foglalkozni, amihez ért az ember vagy az intézmény. Ám abban téved, hogy a hazai könyvtáros közgondolkodás túlságosan szerteágazó módon fogja fel a könyvtári tevékenységeket, „irreálisan széles tudásspektrumot határoz meg”, és hogy „ilyen igényeknek garantáltan meg se lehet felelni”, vagy hogy ennek menedzselése szerinte reménytelen. Amellett, hogy minden szakma ideálképe irreális vonásokat hordoz, tehát a könyvtárrosságnak is nyugodtan lehet kicsi transzcendenciája, lényegét tekintve épp a szerteágazó, széles tudásspektrum testesül meg a könyvtárosi hivatásban. Kikerülve az egyetemről, főiskoláról valóban bénító lehet egy könyvtárban elkezdni a szakmát – ahogy más szakmát is –, de ekkor az újonc csupán csak ígéret, a megelőlegezett jövődőlő könyvtáros, aki a gyakorlatban szakadatlanul elsajátított tudás révén, a praxisban nő bele a könyvtárosképbé. Természetesen helye van a specializációnak, a szervezeten belüli munkamegosztás miatt ez magától értetődő, s bármely könyvtárosi munkakör hosszú, esetleg több évtizedes tanulást, szakmai tapasztalatszerzést feltételez – mindez azonban nem fenyegeti a szakma egységét és integritását. Ám hogy egy mai könyvtár menedzselése reménytelen – ha csak nem a sorvasztó finanszírozási okokból –, annak csattanós cáfolata a modern körülmények között is normálisan működő, a kihívásokra megfelelő módon reagáló könyvtárak tömege.

Mikulás Gábor (továbbiakban: MG) hivatkozik Maurice Line könyvtármeghatározására („managing information to people” – fordításában: „információ menedzselése az emberek számára”), és önkényesen egy sor tevékenységet számúz abból pusztán azért, hogy ködös fogalmakkal (alapkompétencia, magkompetencia) saját érvelését támogathassa meg. Megfoghatatlan, hogy a dokumentumbeszerzés meg a katalóguspépítés miért nem könyvtári alapevékenység – szerintem minden kultúrkörben az –, mintha MG a tájékoztató pultnál, a referenz-szolgáltatnál, a kölcsönzési részlegnél a világért se akarna beljebb lépni a könyvtári „gépházba”. Senki sem tagadja, hogy a szerzeményezés ezer szállal kötődik a partnerintézményekhez, esetenként magánvállalkozásokhoz. Az *approval plan*nek nevezett amerikai beszerzési gyakorlatban a kiadóhoz vagy a szállítóhoz egy sor kompetencia kihelyeződik, és – talán kisebb mértékben – ugyanez történik az európai és a magyar beszerzési gyakorlatban is. Mindazonáltal tudni kell, hogy a beérkező kötetekkel a lényegi munkát házon belül végzik, a könyvtár munkatársa, a beszerző könyvtáros irányít mindent.

MG annyit elismer, hogy a „hazai könyvtárak ma is élnek... a kiszervezés eszközével”, bár szerinte korlátozottan. Szerintem viszont nem korlátozottan, hanem körülményeik és lehetőségeik függvényében. (Az első tudatlan, az utóbbi

tudatos tevékenység.) A kiszervezés, a forráskihelyezés már űsidők óta a könyvtárak eszköztárának része – már akkor az volt, mielőtt e tevékenységet a felkapott szakszóval (outsourcing) illeték volna. Fölösleges figyelmeztetni a könyvtárakat arra, hogy hol kell racionalizálniuk. Ezzel a könyvtári vezetés általában tisztában van. Outsourcingra alkalmas példának okáért a takarítás, a portaszolgálat, a másológépek működtetése. De említhetjük az informatikai rendszert, a digitalizálási tevékenységet és a retrospektív konverziót is. Bár vitatom MG megjegyzését, miszerint a nyugati könyvtárakban ezek kihelyezése előbbre tart, a lényegét máshol látom. Retrokonverziónál például a külső szolgáltató tökéletes rekordokat gyárthat, ám az egész projekt lebonyolítása belső irányítással történik, továbbá a beérkező rekordok integrálásához még a könyvtár saját szakembereinek masszív munkája szükséges. Az informatikai rendszer implementálása és folyamatos működtetése – hármely volumenű külső szolgáltatás igénybevétele mellett is – csak a könyvtár saját szakembereivel tartható fenn.

A könyvtáraknak versenyt támasztó konkurens szolgáltatók MG szerint „e bibliográfiai szintet” (azaz az OPAC-ban jellegzetesen szereplő bibliográfiai leírás szintjét – BZs) „rendszerint kihagyják és teljes dokumentumot kínálnak... Bár a könyvtárak is igyekeznek, nehézkedésük nagyobb.” Ha ez így van, akkor magukra vessenek ezek a szolgáltatók, hiszen a könyvtári rekordok, a metaadatok nélkül a szolgáltatásuk fabatkát sem ér(ne). A könyvtárak valóban igyekeznek, de fogalmam sincs, mit jelent az, hogy „nehézkedésük nagyobb”.

Számomra erősen vitatható MG azon állítása, hogy az üzleti vállalkozások hatékonyabban szolgálnak. Így érvel: „Kiszámolta-e valaki, hogy melyik a nagyobb: egy ODR-ben szolgáltatott kölesön-könyv teljes tranzakciós költsége, illetve a dokumentum üzleti szolgáltatótól való beszerzése (tulajdonba vétele) szőröstül-bőröstül?” Ez a költői kérdésbe ágyazott kijelentés már az abszurdba hajlik, ha csak nem provokatív akar lenni. Igaz ugyan, hogy elképzelhető olyan eset, amikor egy dokumentum piacon való beszerzése – akciós ár, dömping ár stb. miatt – olcsóbb a KK-nál, de ez még nem rentabilitás. Komolytalan dolog megkérdőjelezni az egész könyvtárközi hálózati rendszert.

„A versenyhelyzetben egy szinten túl a könyvtár csak költségvetési protekcionizmussal maradhat meg a korábbi szinten, ami azonban az egész rendszer hatékonyságát ...rontja – az adófizetők pénzéből.” Költségvetési protekcionizmus, meg adófizetők pénze – bánjunk esínján ezekkel a fogalmakkal. Nem kizárólag könyvtárak és közintézmények a kedvezményezettek – hallottunk már adókedvezményekről a magánszférában is. Gondoljunk csak a szelektív vállalkozástámogatás politikájára, amivel az egymást váltó kormányok oly sűrűn éltek, és amelynek során az elmúlt évtizedben üzleti ágak egész sora kapott költségvetési védelmet. Ne menjünk messzire: adófizetők pénzéből futtatták föl például a könyvpiart és a könyvkereskedelmet. Ez renghen is lenne, ám a könyvvilág egy másik kulcsszereplője, a könyvtár ilyen hátszellet sohasem kapott.

A könyvtárak szolgáltatásainak átformálása előtt álló legmakacsabb akadály MG szerint a félelem. Ennek oka szerinte a „szakmai potentátok szintjén a hiányos ismeret-portfólió, a félelem a kontroll elvesztésétől.” Saját felmérésére támaszkodva kimutatja, hogy a könyvtárvezetők „szégyennek élik meg, ha valamilyen szolgáltatást közvetlen hatáskörükön túlról, könyvtáron kívülről kényszerülnek beszerezni... Az önellátás viszont ... a büszkeség forrása.” Nem lehet kizárni az

emberi gyengeséget, féltelmet, büszkeséget a könyvtári vezetésnél – ahogy bármely szervezet vezetésénél –, de súlyos pszichologizálás lenne ilyen központi tényezőnek tekinteni.

Összefoglalásképp: MG érvelése azt sugallja, hogy a könyvtárakat *in vacuo* látja, és nincs teljesen tisztában működési feltételrendszerükkel, mozgásterükkel. A könyvtárak általában függő viszonyban vannak, fejlesztésük, versenyképességük fokozása, szinten tartása főképpen költségvetési besorolásuk, felettes szerveik által történő finanszírozásuk függvénye. Sajnos, a folyamatos alulfínanszírozás miatt nehéz rugalmasnak lenniük, versenyképesnek maradniuk. Pedig alternatívájuk nincsen, még ha a mai trendek talán jelentőségük apadására utalnak is. Igazából megújulni azonban csak az automatizálási fejlesztések követése révén tudnának, amely jelentős beruházásokat igényel, ez viszont a könyvtári hűdzsék erőteljes növelésével valósítható meg.

Bánhegyi Zsolt

Szeniorok találkozója

Amint arról a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros augusztusi számában hírt adtunk, az MKE 37. kétszeresen is jubileumi vándorgyűlése sokkal többet jelentett, mintsem a „nagy” és a „kis” plenáris ülés megannyi hozadékát. A kulturális miniszter előadását és *Papp István* etikai expozeját már augusztusi számunkban közölhattük. *Bartos Éva* előadása szeptemberi számunk élén volt olvasható. Ezúttal a szekciók közül egy rendhagyónak, a *Szeniorok találkozója* nevűnek egyik legfontosabb „termékét”. *Gerő Gyula* hozzászólásnak nevezett kis remekét adhatjuk közre.

A szeniorok – *Papp István* elnöklete és *Biczák Péter* moderálása mellett – természetesen az etikai kódexszel kapcsolatos kérdésekről cseréltek eszmét. Örvedetes és tanulságos volt, hogy ezek az eszmecserék kötetlen és vonzóan izgalmas szövegtárgyakban kulmináltak; magyarán nem előadások és korreferátumok voltak hallhatóak, hanem az eleven beszéd közvetlenségével ható polémiák. A vita persze sokfelé ágazott, rendre felmerültek mindazon kérdések, amelyeket a 3K olvasói régóta ismernek (a Fórum rovat hónapokon át közölte a hozzászólásokat, kiegészítő szakmai anyagokat, a kérdést pro és kontra vizsgáló okfejtéseket stb.), ezúttal egy kardinális kérdés került a középpontba. Jeleül az, hogy kikre is vonatkozik, kiket kötelez az etikai kódex. *Papp István* nézete, igen harciasan és mesteri retorikával előadott, csodálatos elmeélel védett koncepciója szerint az etikai kódex a könyvtárosokra, a könyvtári (egyetemi vagy főiskolai) diplomával rendelkezőkre vonatkozik. Hiszen a tisztü becsületkódex sem alisztekre, az orvosi etika sem az ápolónőkre és a műtőfiúkra vonatkozik. Önmagunk alatt, szakmánk alatt vágnánk a fát – mondotta *Papp István* –, ha minden könyvtári alkalmazottra kiterjesztenénk a szakmai etikai követelményeket. Plauzibilisnek is tűnt volna mindaz, amit a kódex „atyja” mondott, ha nem szólal meg *Román Marika*, mondván, ő talán könyvtárosnak tekinthető, ám bizony-bizony, nincs könyvtárosi diplomája („mindösszesen” jogi doktor). Mindez rá nem vonatkozik – *Papp István* szerint. Némileg hasonlóan érvelt *Vajda Erik*.

Ugyan oktathatott a legfelső szinten könyvtárosokat, az oktatásában részesülők elnyerhették a könyvtárosi diplomát, ám ő maga közgazdász oklevéllel bír „csak”. Így – nyilvánvaló – tanítványaira érvényes a kódex, rá semmiképpen – Papp István szerint. *Győri Erzsébet* (könyvtárosi diploma birtokosa) nem ennyire ad hominem fogta fel a kérdést. A nagy szakkönyvtárak azon dolgozóinak kívánatos etikájára kérdezett rá, akik az adott szakterület diplomásai, és ekként nélkülözhetetlen és pótolhatatlan munkatársai az adott szakkönyvtárnak, ám nincs könyvtárosi diplomájuk. Rájuk mi vonatkozik – etikailag? Természetesen Papp István sem fogyott ki az érvekből: a könyvtári törvényre hivatkozott, amelyben – először és hatalmas vívmányként – végre meghatározott, ki és mi a könyvtáros. Természetesen nemcsak ez a két nézet nyilatkozott meg, voltak igen figyelemreméltó köztes koncepciók is. Ilyet képviselt az összejövetel nagyszerű moderátora, *Biczák Péter*, és főként az arany középút, a realitások figyelembevételével mindenkor excelláló *Tóth Gyula*. Utóbbi szerint a fenti dilemma elsősorban nem elméleti módon oldható meg, hanem a gyakorlat, a mindennapok sokkal egyszerűbb és humánusabb „nyelvén”, sőt csakis így. Persze számos más hozzászólás, többé vagy kevésbé indulatos, elragadtatott vagy józan, realista, netán mindent egybemosó elképzelés is hangot kapott. Legegyszerűbb dolga *Kiss Jenő*nek volt, aki – a határon túliak nevében – azt mondhatta, hogy az etikai kódex mutatis mutandis számukra, határon túli magyar könyvtárosok számára egyszerűen ajándék.

A szeniorok találkozájáról kerek összefoglalást adni persze hiú ábránd, inkább csak olvasóink képzeletére bízhatjuk, milyen nagyszerű gondolatok hangzottak el ott, az írásba foglalás ellen már a műfaj okán is tiltakozók szájából. Gerő Gyula azonban írásba is foglalta nézeteit, amelyeket a következőkben adhatunk közre. (VK)

Könyvtáros etika apróban

avagy házias ajánlatok a könyvtári–könyvtárosi falvédőkre
*a Rendes asszony gondja a szép, tiszta konyha –
Rendes könyvtáros(asszony) gondja a szép, tiszta könyvtár
mintájára*

I. A könyvtár a közösségé, szervezeté, intézményé, amelyet szolgál. Nem válhat a könyvtáros – könyvtárosok könyvtárává azáltal, hogy ők egyéni szempontjaikat, törekvéseiket a gyűjtésben, valamint a nyitvatartási idő és a könyvtárhasználati feltételek megállapításában főlébe helyezik a használók érdekeinek.

II. A könyvtár az emberiség közös, nagy értékeinek elkötelezett, de világnézeti-leg semleges és a politikától mentes intézménye. Amelyik könyvtárvezető a napi politikát akárcsak a ruhatárig is beengedi, számolhat vele, hogy rövid időn belül az

állványokon sem maradnak békében, rostálatlanul a könyv-, a folyóirat- és a hírlap-sorok. A választási ciklusok perpatvaraiiba belevitt-belerángatott intézmények pedig létüket kockáztatják a politikai széljárásnak kitéve. A politikai libikókában ugyanis törvényszerű az egyszer fent, máskor lent – éppenséggel a porban-sárban lent – állapot. Legyen minden könyvtár jelszava: *Odi profanam politicam et arceo* – Gyűlölöm a közönséges-köznapit politikát, és távol tartom magamtól-könyvtáramtól.

III. A könyvtárhasználó számára közömbös, hogy a könyvtárban számára szolgáltató valaki könyvtáros-e vagy csupán könyvtárosnak látszó élőlény: az olvasó-könyvtáros viszonylatban akkor is a könyvtáros etika előírásainak kell érvényesülniük, ha a könyvtárosként fellépő személynek (még) nincs meg az előírt végzettsége (levelező formában tanul, egyszemélyes könyvtárban tevékenykedik). Etikai felelőssége azonban megoszlik azokkal, illetve áthárul azokra, akik az előírt könyvtárosi képesítés nélkül állították könyvtárosi posztra.

IV. A könyvtáros mindenkor és mindenben készségesen segítse a használót igényeinek kielégítésében, ha a használó támogatást kér, vagy tanácstalan magatartásával elárulja rászorultságát. Ilyenkor a könyvtáros fellépését éppúgy jellemezze a segítség tapintata, mint ahogy a tolokodás pusztá látszatát is mellőzze. Segítségének célja és módszere a tájékoztatás objektivitása legyen. Értékekre, értékre orientálhat, de az elvárásainak meg nem felelő igényt tapasztalva sem nyúlhat a cenzúrázás, tiltás eszközához.

V. A változat

A könyvtáros nem lehet egyszerre hiteles, megbízható űre valamely sajátos gyűjteménynek, gyűjteményrésznek – pl. kéziratok, rariórák, editio princepsok, metszetek –, illetve mint magánember, privát személy szenvedélyes gyűjtő ugyanezen területeken.

B változat

A *custos*, a könyvtárőr évezredes parancsa: a rábízott dokumentumvagygon szent és érinthetetlen. Mivel értékeinek legfőbb ismerője éppen ő, a kísértés is számára a legnagyobb. Ezért a kéziratok, raritások, első kiadások, a könyvvel kapcsolatos képzőművészeti alkotások (kisgrafikák, metszetek, *ex librisek*) vonatkozásában sem lehet egyszerre *custos* és magángyűjtő is. Ősi megfigyelés: a könyvtári értékekre a legfőbb veszély nem a könyvtolvajok, hanem a megkísértett szakértő könyvtárosok részéről leselkedik.

VI. A könyvtárnak, illetve könyvtárosának címzett, hagyományos vagy elektronikus formában érkezett levelekből következő ügyeket emberileg és szakmailag egyaránt kifogástalanul el kell intézni. A levelek válasz nélkül hagyása, a bennük szereplő kérések és feltett kérdések semmibevétele szakmai (tájékoztatási, referenzs) szempontból totális kudarc, emberileg pedig súlyos neveltlenség. Következményei – egyebek között – a hiányos-hézagos könyvtári minervák, ki kicsodák, kronológiák, végső soron: pontatlan, rossz szakmai publikációk és értekezések.

VII. Nem lehet helyes szakmai önértékelése és öntudata annak, aki nem ismeri – legalább fő vonalaiban – a könyvtárosság múltját. Ne várjon egyetlen könyvtáros sem intézménye számára társadalmi megbecsülést, ha megelégszik mindennapi feladatainak teljesítésével és csupán szűkebb munkaterületének ilyen-olyan ismeretével, de nem látja át intézményének munkáját, a munkaterületek összefüggéseit, és nincsenek hiteles – legalább referenz-szintű – ismeretei annak a könyvtárnak a múltjáról-történetéről, amelyben dolgozik.

VIII. Mivel a könyvtár kiváltképpen történelmi intézménytípus, a működése során keletkezett iratanyagot és dokumentumokat (pl. meghívókat, plakátokat, fényképeket) gondosan meg kell őriznie. Az irattározás elhanyagolása, a dokumentumok gondatlan kezelése, netán pusztulásnak történő kitétele nemcsak az utókorral szemben elkövetett galádság, hanem a jelen mindennapi tevékenységében is okozhat zavarokat, működési, tájékoztatási hézagokat, hiányokat.

IX. A könyvtáros a történelem házőrzője, a custos-hagyományok folytatója: óvatosan él a változtatások eszközeivel, mert tart ezeknek az egész szervezetten végigfutó, nem várt következményeitől is. Állományapasztási célszerűségeket vagy kényszerek esetén nemcsak a racionalitást veszi figyelembe, hanem a könyvtár történetét, szervezeti-szervezési hagyományait is. Az átszervezések, átépítések, rekonstrukciók, technológiai fejlesztések során saját megőrző, muzeális szerepére gondolva, múltja-közelmúltja jellegzetes darabjainak megmentéséről is gondoskodik – legyenek ezek régi ügyviteli nyomtatványok, technikai eszközök, vagy legyen egy-egy – a korra jellemző – bútor, illetve annak valamilyen része.

X. Noha sajnálatosan kiment a divatból a szokás, amely szerint az értelmiségi foglalkozásúak szakmájuk legalább egy folyóiratára előfizettek, napjainkban is él az az erkölcsi parancsolat, hogy a könyvtárosnak rendszeresen át kell tekintenie a megjelenő folyóirat-irodalmat, és alaposan tanulmányoznia szűkebb szakterületének publikációit. A szakirodalmat, folyóiratokat sem olvasó könyvtáros nemcsak a legújabb szakmai relevanciák ismeretétől és saját képzésének eszközétől fosztja meg magát, hanem a szakma vezetőinek és prominens képviselőinek kvázi személyes ismeretétől is, olyanokétól, akiknek tanácsaira éppúgy számíthat(na), mint az érdekérvényesítésben, a kapcsolatok kialakításában – lobbizásokban! – hathatós támogatásukra.

Gerő Gyula

Egerben augusztusban

A Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban Engel Tibor igazgató fogadott az egri belváros egyik legszebb épületében, a volt Nagypréposti palotában.

– *Beszélgessünk egy kicsit a könyvtár épületéről.*

– A központi könyvtár itt van a palotában. Itt működik a felnőtt részleg, a feldolgozó osztály, a kötészet és a titkárság. A főépületen kívül még négy helyen működnek részlegeink a városban, különböző épületekben. A szomszédos bérlembényben van a módszertani osztály, a gazdasági osztály, valamint a zenemű- és hangtár. A zenei részlegben a kolléganők nagyon célszerűen szerzeményeznek. A gazdag állománynak köszönhetően nagy forgalmat bonyolítanak. Az Ifjúsági Házban van az idegen nyelvi részlegünk. Itt már 52 nyelven találhatunk dokumentumot. Szemben, a megyeházán a közigazgatási szakkönyvtárunk működik. Elsősorban közgazdasági, közigazgatási és jogi irodalmat gyűjtenek itt a munkatársak. Különösen gazdag a közlöny és a folyóirat állományuk. A Forrás Szabadidő Központban nyert elhelyezést a gyermekkönyvtárunk. Átmenetileg most egy volt iskolában végzik a szolgáltatást – a Forrás Szabadidő Központ átépítése miatt. Van a város szélén egy 240 négyzetméteres raktárunk, ahonnan hétfőn, szerdán és pénteken hozzuk be a kért irodalmat. Fentiekén kívül van még három fiókkönyvtárunk a város különböző részein. Összességében 1688 négyzetméter az alapterületünk. Ez az IFLA-irányelvek minimumának a felét sem éri el.

– *Hogyan viselik a megosztottságot?*

– A széttagoltság megnehezíti a napi munkát, és természetesen nem is gazdaságos. Az 1952-ben 7758 kötetes induló állománnyal alakult könyvtárunk ma már több mint 270 000 dokumentumból álló gyűjteménnyel várja az érdeklődőket. A műemléképület szépsége, hangulata sajnos, nem feledteti azt a tényt, hogy dokumentumállományunkat, szolgáltatásainkat nem tudja befogadni.

Már a '70-es években születtek tervek a könyvtár bővítésére, amikor Nyíregyházán, Miskolcon, Békéscsabán és másutt is sorra a könyvtárpaloták épültek. A tervzet a mellettünk lévő telek beépítésével bővítette volna ki a könyvtárat. Akkor nem valósult meg.

2003-ban a fenntartók pályázatot írtak ki a könyvtár bővítésének tervére. 18 pályázat közül választhatott a zsűri. A nyertes terv érdekes elképzelést vetett papírra. A főépület aulájából vezetne lépcső a föld alá az átjáróhoz. Az átjáró fölött egy vízmedence lenne, amelynek üveg az alja. Sajátos átvilágítást credményezne ez. Így nem lenne közvetlen kapcsolata az új épületnek sem a barokk palotával, sem a szomszédos „szocreál” lakóépülettel. 3400 négyzetméterre bővülnénk így.

E terv alapján az előző évben címzett támogatásra nyújtottunk be pályázatot. Nem mi kaptuk meg a lehetőséget. Bízunk abban, hogy az idén sikerül.

Az új könyvtár hangsúlyosan szerepel Eger város pályázatában is, amelyet az Európa Kulturális Fővárosa címért nyújtott be. Reményeim szerint tehát a régi álmom – a könyvtár bővítése – megvalósul, és az új könyvtár a város büszkesége lesz. Szándékunk egy olyan új könyvtárárpület létrehozása, amely az új a régit kiegészítve egy funkcionálisan hibátlanul működő, a műemléki környezete felé tisztelgő, kortalan épületegyüttest alkot majd. A tervben az új és a régi – a felszín felett – elválik egymástól. A barokk palota – amelyben nagyon szeretünk dolgozni – így megőrizheti önállóságát, az új épületben is meghatározó hangulati elemmé válik. A meglévő rész térszerkezetét megőrizve befogadja majd az irodai és közösségi funkciókat, az újba pedig a nagyterű, speciális, korszerű igényeknek megfelelő szolgáltatások kerülnének.

Azt reméltem korábban, hogy aktív igazgatóként élem meg az új könyvtár megnyitóját. Ma már tudom, hogy legfeljebb az alapkövetélenél lehetek igazgatóként jelen.

– *A szűkösség ellenére a könyvtárban komoly és a szakmában is nagyra értékelt munka folyik.*

– Vezetőként mindig kiemelten támogattam és támogatom a munkatársak részvételét konferenciákon, továbbképzéseken, országos könyvtári rendezvényeken. A nemzetközi trendek szerint a képzésre az összköltségvetés fél százalékát kellene fordítani a könyvtáraknak. Mi ezt túlhaladjuk. Úgy gondolom, hogy a máshonnan hozott tudás sokszorososan megtérül, hasznosul a minőségi munkában. Nemrégiben 22 kolléga szerzett ECDL Start, illetve annál magasabb számítógépes képzettséget. Felsőoktatásban kilenc kolléga szerzett diplomát. Belső továbbképzéseink rendszeresek, a friss információkra irányulnak, kapcsolódnak szolgáltatásaink folyamatos javításához. Nem tartom véletlennek, hogy kollégáim több országos szakmai konferencián is megmutathatták felkészültségüket, elméleti és gyakorlati tapasztalataikat a kistéleplések könyvtári ellátásáról, a könyvtári menedzsmentről, elektronikus könyvtárról, rendezvényeinkről. Írásaik megjelennek az országos szakajtóban – két kolléga cikke fog a közeljövőben a 3K-ban megjelenni (*lásd e számunkban Tózsér Istvánné és Sohajdné Bajnok Katalin cikkeit* – a szerk.). Három munkatárs vesz részt a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma megbízásából országos munkabizottságok tevékenységében. Öt dolgozó szerepel az országos szakértői névjegyzékben, munkájukról elismeréssel nyilatkozott a minisztérium. Három kolléga oktatóként és tankönyvíróként a felsőfokú könyvtárosképzésben is részt vállal az Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatikai Intézetében. Nagy sikerű lakossági internet-tanfolyamainkkal élen járunk a használóképzésben. Az elmúlt négy évben hat országos szakmai kitüntetést kaptunk. Több kolléga rendszeresen részt vesz a Minőségmenedzsment Műhely munkájában.

Megtettük a minőségfejlesztési folyamat első lépéseit: a SWOT-analízis, stratégiai terv, küldetésnyilatkozat elkészítésében az elsők között voltunk. A stratégiai terv elkészítésének során számíthattunk minden kolléga véleményére, ötleteire, igazi csapatmunka volt. Tavaly részt vettünk a teljesítménymérési és használói

elégedettség mérési munkában – a megyei könyvtárak közül az elsők között. A mérési eredményeket más könyvtárakkal összehasonlítottuk.

Jelenleg több munkacsoportban, előre meghatározott ütem szerint végezzük a külső és belső kommunikáció elemzését, partnereink azonosítását, a munkafolyamatok elemzését, a szervezeti kultúra vizsgálatát. Folytathatnám a sort...

Tudjuk, hogy munka nélkül nincs siker, az eredményeink nem véletlenek tehát. A fiatal sakkozóknak is ezt szoktam mondani: a tehetség nem clég, dolgozni kell!

– *Az állományapasztás minden könyvtárban külön kezelendő, úgymond kényes kérdés. Itt hogyan birkóznak meg ezzel a feladattal?*

– Nagyon nehezen! Pár évvel ezelőtt egy nagyobb raktári költöztetésnél én magam is segítettem a munkában, és ott szembesültem igazán azzal, hogy milyen könyveink vannak. Akkoriban megegyeztünk, hogy mintegy 20 ezer kötettől meg kell válnunk! No és mi lett ebből a húszból? Hát igen: 3000 kötet. A tréfát félre téve, a tervszerű állományalakítást nagyon fontos kérdésnek tartom. Rendszeresen végezzük az állomány folyamatos átvizsgálását, tervszerű – az IFLA irányelveinek figyelembevételével történő – apasztását. Igaz, hogy a SWOT-analízisünkben pár évvel ezelőt még a gyengeségeknél szerepelt ez a kérdés, de úgy érzem, mára javult a helyzet. Zsúfolt elhelyezésünk is kényszerít erre.

Az apasztás mellett azonban rendkívül lényeges a körültekintő frissítés, a változó igényekhez igazodó rugalmas szerzeményezés, az állomány használói elvárásoknak megfelelő elrendezése a szabadpolcos övezetben. A költségvetésben mindig megfelelő összeget biztosítunk a beszerzésre. A nemzetközi standart szerint az összköltségvetés 8–12 százalékát kell a beszerzésre fordítani – mi ezt teljesítjük. Egyébként a 2003-as 18 milliós beszerzési keretünket csak Kecskemét múltja felül a megyei könyvtárak közül.

– *Milyen területet emelne ki a tevékenységükből?*

– Két dolgot. Talán a legfontosabb, hogy *Marketing stratégia kidolgozásának folyamata Eger Megyei Jogú Város nyilvános könyvtáraiban* című innovációs projekt pályázatunk megvalósításához ez év szeptemberében kezdünk hozzá. Ezt megelőzte a Könyvtári Intézet irányításával 2003 őszén három megyeszékhelyen (Egerben, Debrecenben és Szolnokon) történt kérdőíves vizsgálat. Ennek során a város marketing környezetét tárták föl, abból a célból, hogy az adott településen milyen megítélése, kisugárzása van a különböző könyvtáraknak. Ehhez jelentős adatokkal hozzájárulnak a könyvtárunkban végzett teljesítménymérés, használói elégedettségvizsgálat eredményei is. Megnyugtató számomra, hogy ebben a marketing vizsgálatban könyvtárunk ismertsége, népszerűsége kiemelkedő volt. Ez nem véletlen, hiszen a megyei könyvtár és a települési könyvtárak rendezvényeiről, eredményeiről folyamatos tájékoztatást nyújtunk a sajtó munkatársainak. Igen sok híryanagy, fotó jelent meg a Heves Megyei Hírlap hasábjain, a helyi rádiókban és a városi televízió képernyőjén. Különböző szerepvállalásaim miatt én magam is többször szerepelek a sajtóban. Bár nem feltétlenül mindig könyvtári vonatkozásban – a Megyei Sportszövetségek Egyesületének elnökeként, vagy a Heves Megyei Sakkszövetség főtítkáráként is – de a szakmát érintő műsorokban is rendszeresen nyilatkozom. Jó kapcsolatot alakítottunk ki az Egercity honlap szerkesz-

tőivel, több ötlet megvalósításán dolgozunk közösen. 2005-től programjaink listája és rendszeres könyvajánló jelenik meg a portálon. Nem beszélve saját honlapunkról, amelynek legnagyobb erénye, hogy mindig naprakész, hiteles információkat közöl. Tartalmában rendkívül gazdag és áttekinthető. Elektronikus könyvtárunk és honlapunk látogatóinak száma az elmúlt évben meghaladta a félmilliót. 2004-ben elkészült egységes arculattal könyvtárunk többemű, átfogó tájékoztatást nyújtó promóciós anyaga, amelyet egy hangalámondásos film is kiegészít, ez bemutatja könyvtárunk minden szolgáltató helyét.

Másik nagyon fontos dolog: rendezvényeink sokszínűsége. Kiemelném A Nagy Könyv programhoz kapcsolódó rendezvények sorát: „Olvasólámpa mellett” pályázatunkat, családi rejtvényfüzetünket Magyarország kedvenc száz könyve alapján fiatalok és idősebbek számára. Könyves rejtvényeink jelennek meg a Heves Megyei Hírlap hasábjain is. Felolvasó estjeinket a Gárdonyi Géza Színház művészeinek tolmácsolásában siker koronázta. Nagy sikerű volt az Egri csillagok napja a könyvtárban, s készülünk az „Eger ünnepe” – A Nagy Könyv Sátor a civil szervezetek ünnepén című programra.

– *Hogy állnak a számítógépesítés terén?*

– 1987-től dolgozom a megyei könyvtárban. Amikor idekerültem mindössze két Commodore számítógépünk volt. Ma 87 jó teljesítményű konfigurációt tartunk nyilván. A főépületben és a szomszédos bérlemben Novell-hálózatban működnek a gépek.

Minden részlegünkben és a fiókkönyvtárainkban is tudunk biztosítani a használók számára ingyenes internetelérést, 2005-től elérhető elektronikus katalógusunk is. Olvasóink interneten elérik és szívesen használják elektronikus katalógusunkat, könnyen eligazodnak a kereső felületeken. Adatbázisunkat a Szirén, majd Szikla névre keresztelt integrált könyvtári rendszerrel építjük. Most már mintegy 700 ezer rekord van az adatbázisunkban. Az adatbázis építése alkalmat adott arra is, hogy az állományt ellenőrizzük. Az adatbázisunkba az 1996 utáni gyarapodást az MNB-ből honosítottuk, az 1996 előtt beszerzett dokumentumokat egyszerűsített leírással vittük be. Az egyszerűsített leírásokat folyamatosan és szükség szerűen egészítjük ki. A nyár végére három könyvtáros a zenei dokumentumokat is feldolgozza – így teljes és interneten elérhető lesz az adatbázisunk.. Ma már a Szikla 21 könyvtári rendszeren keresztül állandó on-line kapcsolatot tudunk létesíteni a város különböző pontjain található egységeink között.

– *Mire a legbüszkébb?*

– Talán a munkatársi hangulatra. Tízéves igazgatói tevékenységem során nagyon jó légkör alakult ki. Abban, hogy ilyen jó munkatársi kapcsolat van a kollégák között, sokat köszönhetek az osztályvezetőknek, akiknek a tevékenységét szakmai tudás, kreativitás és lelkesedés jellemzi, de mindenekelőtt helyettesemnek, akinek nemcsak szakmai tudását, hanem emberi kvalitását is elismerik.

Szeretnek itt dolgozni az emberek. A munkatársak átlagban középkorúak, tapasztaltak, fogékonyak az újra, vannak motivációik és tudnak lelkesedni.

Örülök, hogy ez így van. Büszke vagyok arra, hogy nagyon jó a csapatom. Nem érzek féltékenységet, irigységet, nem tudok intrikákról. Igyekszem is megtenni a kollégákért mindent, amit csak lehet. A jó menedzselést fontosnak tartom.

Vajda Kornél túl szépnek tartotta eredményeinket, amikor nálunk jártak a Könyvtári Intézet munkatársai szakmai tapasztalatsere-látogatáson, és megkérdezte: „Hol van itt a család?”. Mondtam, hogy nézzen körül és látni fogja, hogy nincs család. Lelkes, jól képzett munkatársak vesznek körül.

– *Hogyan érvényesíti vezetői elképzeléseit?*

– Vezetőként szeretem a gazdasági, szakmai kérdéseket, problémákat és persze a sikereket is a havonként, rendszeresen összehívott vezetői értekezleteken megbeszélni. Ezeken a tanácskozásokon az osztályvezetők és a szakszervezeti titkár vesz részt, valamint a rendszergazda. E mellett „szakmai kollégiumot” is létrehoztam, amely nem vezető beosztású, felsőfokú végzettségű kollégákból áll, akiknek egy-egy fontos szakmai kérdésben számítok a véleményére. Nekik kifejezetten tanácsadó szerepük van. A legtágabb csoportot a „szakmai fórum” jelenti, ahol valamennyi könyvtáros szakalkalmazott kolléga részt vesz. Szeretem, ha a kollégák érzik a bizalmat, ezért bátran bízom meg őket felelősségteljes feladatokkal. Tudatosan törekedtem például arra, hogy minél több kollégát bevonjak a pályázatírás munkájába. Ennek eredményeként tizenkét kolléga készített már sikeres pályázatot.

– *Személyes kérdésekre térnék át. Hamarosan nyugdíjba vonul. Hogyan gondol a jövőre?*

– 2006. augusztus 1-jéig szól a kinevezésem. Nem félek attól, hogy nem lesz mit tennem. Attól félek inkább, hogy nyugdíjasként is időzavarban leszek. Azt gondolom, hogy a sakk újra nagyobb teret nyer majd az életemben. Az utóbbi időben nem volt időm erre. Pedig „a sakk olyan királynő, aki csak annak mutatja meg a bájait, aki rendszeresen és behatóan foglalkozik vele.” Egykor a matematika tanszék vezetőjétől hallottam ezt a mondást, aki a matematikára értette ezt, de én átültem a sakkra.

Több időm jut majd a családomra is. Feleségem, lányaim, unokáim örülncnek, ha többet lennék velük. Édesanyám és anyósom is 92 éves. Az ő gondozásuk is időt igényel.

– *És ha visszaemlékszik a pálya elejére... hogyan is került a könyvtár közelébe?*

– Matematika–fizika tanárként lettem 1975-ben a Füzesabonyi Járási Könyvtár igazgatója. Aztán az ELTE-n könyvtárosi végzettséget is szereztem. 1987-ben lettem igazgatóhelyettes a megyei könyvtárban, 1996-tól pedig igazgató. Tehát eredeti végzettségem szerint tanár vagyok. Nemrégiben volt egy vita arról, miért is lehet jogászt vagy közgazdászt egy könyvtár vezetői posztjára kinevezni. Ekkor feltettem a kérdést, hogy a 19 megyei könyvtár igazgató közül hányan vannak olyanok, akiknek az alapképzettége nem könyvtáros. Nem egy ilyen kollégánk van. Úgy gondolom, hogy ők a személyiségük miatt lettek vezetők, és ha ez a lehetőség nem adatott volna, ma szegényebb lenne a könyvtáros szakma. Véleményem szerint az, hogy valaki hogyan tud integrálódni egy adott környezetbe, fontosabb szempont lehet a végzettségénél. Amikor egy négy személyes könyvtárban kezdtem el dolgozni igazgatóként, könyvtáros végzettségemet pótlandó éjszakákon át bújtam a szakirodalmat. Ezzel együtt korábbi vezetői tapasztalatom talán még fontosabb volt, mint a szakmai tudás.

– *Hogyan látja az évek alatt a könyvtáros szakma változásait?*

– Véleményem szerint a könyvtáros szakma igyekszik lépést tartani a társadalmi fejlődéssel, átalakulással. Mi, könyvtárosok mindig is a könyvtárat tartottuk a legdemokratikusabb intézménynek. Erre egy kollégámtól hallott jó példa az is, hogy a Kádár-rendszerben a „Kiváló könyvtár” cím elnyerésénél az egyik pályázó azért esett ki a végső döntésnél, mert nem volt meg a Biblia a könyvtárban.

Döntő fontosságú volt a könyvtáros szakma, a könyvtárügy egésze szempontjából az 1997. évi CXL. törvény. Gyakran szoktam idézni egy fontos mondatát: „Az információs társadalom és demokratikus jogállam alapfeltétele a könyvtári rendszer...”

A törvény már címében is kifejezi, hogy nem a könyvtárakról szól, hanem a könyvtári ellátásról, arról, hogy kapja meg mindenki a szükséges információt – lehetőleg – ott, ahol él.

A törvény megjelenése után a hároméves Telematikai Fejlesztési Terv alapján a megyei könyvtárak jelentős technikai támogatást kaptak. Nagy előrelépést jelentett ez a számítógépesítés terén.

A magyar könyvtárügy stratégiai terve, az ott kijelölt prioritások jó irányt mutattak az egyes könyvtáraknak is. Különösen előrelátónak tartom a magyar könyvtárügy marketing stratégiáját, hiszen hosszú távon, sőt már ma sem egyedülálló a könyvtár az információs piacon. De fontosnak érzem az etikai kódex megalkotását is. Merthogy nemcsak a tárgyi, a dologi fejlesztések a fontosak, hanem az emberi tényezők is.

– *Ha már a napjaink problémakörénél tartunk: egyik fő kérdés mostanában az EU-csatlakozással kapcsolatos régiók és kistérségek helyzete. Hogy alakul ez a kérdés Heves megyében?*

– Megyénkben 119 települési önkormányzat működik. 106 önkormányzat működtet önálló könyvtárat – két helyen társulásban – száz települési könyvtár szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén, három településen nincs könyvtári ellátás, nyolc községben pedig szünetel a könyvtár működése. A rendszerváltás előtt a járási központok látták el a módszertani gondozás feladatait, de szervezett, papíron rögzített együttműködési formák nem alakultak ki. A munkájuk módszertani tanácsadásból, a könyvtári állomány nyilvántartásainak ellenőrzéséből és az ebben a munkában való konkrét segítségnyújtásból állt. Pétervásárán a környező kistérségek letéti ellátását és nyilvántartásainak vezetését is végezték egészen a rendszerváltásig, az önkormányzatok önállóvá válásáig. Ez a módszertani gondozó tevékenység a mai napig tetten érhető a meglévő raktári katalógusokban, a rendszeresen vezetett és pontos leltárkönyvekben.

A rendszerváltás után ez az együttműködés teljesen megszűnt, a megyei könyvtár az egész megyére kellett hogy vállalja a módszertani feladatok ellátását. Kezdetben ezt a munkát három fő végezte, 1998-tól két kolléga végzi.

Az elmúlt évek során tudatosan változtattunk a módszertani munka tartalmán és formáján. Előtérbe helyeztük azt a szétszágázó szakmai tevékenységet, amely ösztönzést ad a korszerű szakmai ismeretek befogadására, elsajátítására. Ennek szellemében szerkesztjük a Kapcsolat című megyei módszertani lapot, és szervezzük évente több alkalommal nagy érdeklődéssel kísért továbbképzéseinket. Megyénkben a kistérségi támogatási rendszer előnyeit nem igazán tudtuk érvé-

nyesíteni, hiszen könyvtáraink 85 százaléka nyilvános, így hiányoznak a pályázati feltételek. Heves megye nem tartozik az aprófalvas megyék közé, így bibliobuszos ellátásban – egyelőre – nem gondolkodunk.

A 2004–2005. év során a regionális és kistéleplélesi könyvtári ellátás megoldásainak kidolgozása, országos munkabizottság javaslatai alapján olyan kísérleti projektet¹ dolgoztunk ki, és valósítottunk meg, amely felhasználó központú, korszerű, minőségi szolgáltatási rendszert kínál a kistélepléseken élő lakosság számára a megyei könyvtári hálózaton keresztül. A jövőkép és a küldetésnyilatkozat alapján határoztuk meg a szolgáltatás stratégiai céljait és a munkatervét. Célunk volt, hogy más megyei könyvtárak tapasztalataira építve olyan szolgáltatási rendszert kínáljunk, amely a cserélődő letéti állomány és információszolgáltatás mellett egyéb korszerű kiegészítő könyvtári szolgáltatásokat is elérhetővé tesz. A Könyvtár-ellátási Szolgáltató Rendszert 15 települési könyvtár és egy fiókkönyvtárunk részvételével 2004 októberében indítottuk el, 2005 második felében újabb települések és fiókkönyvtárak kapcsolódtak a programhoz – úgy gondolom, ez mintaértékű lehet. Az első könyvesomagokat a szerződés megkötését követően a községek polgármestereinek – igazgatóként – személyesen adtam át, alkalmat teremtve a szakmai megbeszélésre, kapcsolatteremtésre is. Pályázati forrásból nagyszerű kézműves foglalkozássorozatot is rendeztünk a könyvtári hálózat gyermekolvasóinak „Népi mesterségek” címmel. A József Attila emlékévként alkalmából rendezett vándorkiállításunkat a megye tucatszámú településének könyvtárában tekinthetik meg az érdeklődők. Számítógépes szakembereink rendszeres továbbképzéseken beszélnek az informatika könyvtári vonatkozásairól, közös beszerzéssel sikerült kedvező árú szoftvereket vásárolni, sőt helyszíni gépkarbantartást is biztosítunk a hálózat tagjainak.

– *A beszélgetés vége felé essék szó az anyagi kérdésekről is. Úgy tudom, hogy Ön az optimistább igazgatók közül való.*

– Azt gondolom, tényleg így van. A megyei könyvtárigazgatói értekezleteken is, azt hiszem, én panaszkodom legkevésbé, és talán én vagyok legkevésbé elégedetlen a fenntartóinkkal (Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata és Heves Megye Önkormányzata), miközben azért köztudott, hogy milyen szétdaraboltan és zsúfolt körülmények között dolgozunk. A szétszórtság és a szűkös körülmények ellenére is igyekszünk minőségi szolgáltatásokat nyújtani partnereinknek.

Alapvetően optimista alkat vagyok. Azt gondolom, a jó dolgok mellett jól kell tudni érvelni. Az adott lehetőségeket kell jól kihasználni. Ilyen lehetőség volt például most egy jutalmazási keret, amit próbáltunk a legoptimálisabban felhasználni. „Kafetériás” módszerrel, lehetőleg adómentes juttatásokat igyekeztünk a munkatársaknak biztosítani. Üdülési csekket adtunk, otthoni internet-előfizetést biztosítottunk, étkezési hozzájárulást emeltünk – kinek-kinek a kívánsága szerint a biztosított kereten belül. A pénzbeli jutalmazást mindössze ketten választották.

Ez a mai viszonyok között különleges lehetőség volt, de ez is igazolja azt, hogy a fenntartóinkkal tényleg jó a kapcsolatunk.

Természetesen voltak komoly vitáink is a fenntartóval (például a gázáremelés kompenzációjának kérdésében), de végül sikerült megoldást találnunk mindig.

¹ <http://www.brody.űf.hu/kszr/KSZR.doc>

tudtuk meddig ér a takarónk. Nagyon fontosnak tartom a kölcsönös megértést, az ésszerű kompromisszumot.

A beszélgetés után az épület(ek)ben Varga Zita könyvtáros kalauzolt végig. A látogatásra készülődve arra gondoltam, milyen nehéz dolgom is lesz, hiszen Egerről a bor, a vár, a csillagok, a belváros kis utcácskái és még temérdek jellegzetesség esziünkbe juthat, viszont mindezekről közhelyeket írni nem volna méltó.

Aztán Zita által hozzájutottam egy kis gyöngyszemhez. Beszélgetésünk során kiderült, hogy Gárdonyi Géza könyvtáráról írt szakdolgozatot, amely könyv formájában is megjelent². Gárdonyi könyvtára a dualizmus kori értelmiségi és ezen belül az írói–házi magánkönyvtárak egyik nagyon szép példája, amely egy tudatosan kiépített munkakönyvtár volt. Gárdonyi számára – az állomány nagyságából és összetételéből ítélve – ez többet jelentett, mint könyvgyűjtési kedvtelést. A majd' tízezer kötetes könyvtárban magyar nyelvű könyvek, folyóiratok mellett több nyelven találhatóak dokumentumok, hiszen Gárdonyi németül kitűnően beszélt, mivel apja német volt, az iskoláiban is folyt német nyelvű oktatás. A dolgozat a könyvtár állományának elrendezése, gyarapításának formái, tematikai vizsgálata mellett olvasmányosan ismerteti az író könyvekhez fűződő érzelmi, lelki viszonyát.

Gárdonyi szerint a lélek késő vénségéig fejlődik, és sok lépcsőfokon halad felfelé. Éppen az ember olvasmányai azok, amelyből ki-ki megítélheti saját fejlődésének adott állomását. Az író a meséktől a teológiai, filozófiai és lelki olvasmányokig nyolc fejlődési szakaszt állapít meg az életünk során. Igazi értékeknek csak azokat a műveket tartotta, amelyek minden műveltségű szintű emberben azonos szép rezgést keltenek, mint például a Biblia, a lírai versek és általában a mély érzéseket hordozó művek, mint Poe Hollója, Szabolcska Grand Cafeja, Szent Ferenc legendája, a Szózat, a Himnusz. Szerinte csak az az örök-szép, amit szívünkkel olvasunk. Az írónak pedig olyan történeteket szabad csak írni, amelyeknek érzi a hősét. Így fogalmaz: „Az olyan figurát, akit nem aranyoz be semmiféle szeretet, csak szemléljük. Mihelyt azonban van valakije, vagy ő valakije valakinek, nekünk is valakink.”

(Az interjú az Országos Könyvtári Kuratórium megbízásából 2005. augusztus 16-án készült.)

Pegán Anita

---

² Varga Zita: Gárdonyi Géza könyvtára, Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár, Eger, 2000.

Minőségmenedzsment a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban

2005. május 30-án a Könyvtári Intézet munkatársai szakmai kirándulásra érkeztek Egerbe, a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárba. A tapasztalatesere témája a könyvtári minőségmenedzsment volt. A kollégák arra voltak kíváncsiak, mi hogyan kezdtük, milyen nehézségekkel kellett megküzdenünk, milyen eredményeket értünk el eddig a minőségfejlesztés, minőségbiztosítás terén. A vendégvárás a pogácsa és a jó egri bor kínálása mellett tehát azt a feladatot is jelentette számunkra, hogy átgondoljuk az utat, amit eddig megtettünk, összefoglaljuk, rendszerezzük ismereteinket, tapasztalatainkat, eredményeinket és céljainkat.

A találkozón elhangzottakat szeretnénk most közreadni, megerősítésként azoknak a kollégáknak, akik már szintén „belevágtak”, és bátorításul azoknak, akik még nem ismerték fel, hogy *a minőségmenedzsmenttel való foglalkozás nem egyszerűen divat, hanem szükségszerű tendencia. Ismerete, elfogadása nélkül nem valósíthatjuk meg közös célunkat az információs társadalom könyvtárának megszervezését és működtetését, ami nem azért válik a társadalom számára megkerülhetetlen intézménnyé, mert ezt állítják róla, hanem azért, mert a gyűjteménye, a szolgáltatásai révén szükség van rá.*¹

Képzés, továbbképzés

Az új szakmai trendek megismeréséhez kíváncsiság, az elmélet elsajátításához sok és kitartó tanulás szükséges. A kíváncsiságnak nem voltunk híján, a képzési lehetőségeket pedig a kecskeméti Katona József Könyvtárban szervezett tréningek jelentették. Könyvtárunkból 1998 és 2000 között négy könyvtáros vett részt ezeken. Az ott hallottak, tanultak, a tréning módszerei, a csoportmunka, az előadók segítő magatartása mellett is mindig jelen lévő humor, a közösségformáló, baráti hangulat már az első tréning befejeztével felkeltette azt az igényt, hogy a felsoroltakból házon belül, a saját kollégáink számára is átadjunk valamennyit. Belső szakmai fórumokon, megyei szintű továbbképzéseken, a Heves Megyei Könyvtáros Egyesület rendezvényein próbáltuk a minőségmenedzsment szemléletét, fogalmait, módszereit népszerűsíteni. Javunkra szolgált, hogy nem egy ember magányos küzdelme volt ez a feladat, hanem a tréningeken részt vett négy kolléga közös, egymást erősítő munkája, amit a könyvtár felső vezetése is támogatott.

---

¹ Skaliczki Judit–Zalainé Kovács Éva: Minőségmenedzsment a könyvtárban. 2. bőv. kiad. Veszprém – Budapest, 2003.

2002–2003-ban a négy kolléga közül ketten a kötelező továbbképzés keretein belül tovább mélyítették ismereteiket a Minőségmenedzsment a könyvtárban című 120 órás akkreditált tanfolyamon. Ekkoriban indult el a Könyvtári Intézet szervezésében a Minőségmenedzsment Műhely munkája, amelyhez örömmel csatlakoztunk, és igyekeztünk minél több munkatársunkat ösztönözni a részvételre. A műhelymunka – amire változó helyszíneken évente egy-két alkalommal kerül sor – segít szinten tartani, illetve elmélyíteni elméleti ismereteinket, a változatos témák feldolgozása megmutatja a gyakorlati megvalósítás lehetőségeit, és gondoskodik arról, hogy a mindennapi rutinfeladatok végzése mellett se csökkenjen a figyelmünk a minőségmenedzsment alkalmazásával kapcsolatosan.

A képzés, továbbképzés területén újabb lépést azok a tréningek jelentették, amelyeket a már könyvtárunk minőségbiztosítás terén képzett munkatársai maguk szerveztek és vezettek. Az NKA támogatásával ez év tavaszán két, egyenként háromnapos, 15 résztvevős tréninget tudunk megvalósítani igényes technikai és tárgyi feltételek között. A csoportok összetétele a következő volt: 10 fő a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárból, 3 fő Eger város más könyvtáraiból, 14 fő Heves megye települési könyvtáraiból, 3 fő az Országos Idegennyelvű Könyvtárból.

A tréning céljával azt tűztük ki, hogy a kollégák megismerjék a minőségmenedzsment elméleti és gyakorlati kérdéseit, megújult szakmai tudással a XXI. század könyvtárügyének felkészült gyakorlói legyenek. A három nap alatt a következő témákat dolgozták fel: a változások menedzselése; a stratégiai tervezés; a teljes körű minőségirányítás módszerei és eszközei; a szolgáltatások minőségének fejlesztése, biztosítása, értékelése; törődés a használókkal, partnerekkel; a használói igények felmérése; projektmenedzsment. Az oktatás során az előadások és a gyakorlatok váltották egymást, sor került a csoportmunka módszerének megismerésére, a különféle szakterületen dolgozó munkatársak kapcsolatának erősítésére. Az utolsó napon kitöltött elégedettségmérő lapok értékelése azt mutatta, hogy a résztvevők hasznosnak ítélték a képzést. Néhány példa a szöveges értékelésből: „Sok hasznos ismeretet szereztem! Örültem, hogy gyakorlatközpontú volt! Mindhárom előadó kiválóan teljesített! Élmény volt részt venni, köszönöm! Az előadók munkáján is látszott a csapatmunka! Máskor is jövök, ha lesz ilyen szuper előadás!”

Stratégiai terv készítése

A képzések során megtanultuk, hogy a tudatos tervezés egyik eszköze a stratégiai terv készítése. Elsajátítottuk azt a szemléletet, hogy a stratégiai tervezés olyan folyamatos tevékenység, amely összekapcsolja a különböző folyamatokat, cselekvés- és jövőorientált, közös erőfeszítésen és közös célkitűzésen alapszik, és mindnyájunk munkájának együttes eredménye.

Mi ösztönözt minket arra, hogy stratégiai tervet készítsünk?

- Megszületett a magyar könyvtárügy stratégiai terve (1997–2002), amelyben megfogalmazódott a hazai könyvtárügy jövőképe, küldetésnyilatkozata, alapvető céljai, a fejlesztendő kulcsterületek és a konkrét, elvégzendő feladatok sora. Az országos stratégiai terv iránymutatást és segítséget adott saját tervezési munkánk elindításához, céljaink megfogalmazásához.

- A kecskeméti tréningek és az akkreditált tanfolyamok elméleti felkészítést adtak, és felkeltették bennünk az igényt a tudatos tervezésre, a szervezet egészét érintő szemléletváltásra.
- Éreztük a változás szükségességét a munkafolyamatok szervezésében, a szervezeti struktúrában és a szolgáltatások hatékonyságának növelésében.

A tervezési folyamat első lépése a stratégiai terv készítésével foglalkozó munkacsoport megalakítása volt. Tagjainak kilétét a stratégiai fókusz határozza meg. Mivel stratégiai fókuszként a könyvtári szervezet egészét határoztuk meg, azért arra törekedtünk, hogy a munkacsoport összetétele lefedje a könyvtári tevékenységek teljes körét. A munkacsoport vezetője könyvtárunk igazgatóhelyettese volt, aki egyben a könyvtári minőségfejlesztés irányításáért is felelős az intézményben. A minőségirányítási rendszer bevezetésekor fontos tényező a vezetők elkötelezettsége, ezért elsősorban a könyvtár felső- és középvezetői kerültek a tagok közé, és fontosnak tartottuk, hogy a csoport tagja legyen a könyvtár rendszergazdája, valamint két nagy tapasztalattal rendelkező olvasószolgálatban dolgozó kolléga.

Könyvtárunkban e munkacsoport megalakítása volt az első lépés a felé, hogy lebontsuk a válaszfalakat az egyes részlegek között, és gyakorlatot szerezzünk a csapatmunkában. Azóta ez a munkamódszer más területeken is elfogadottá és kedvelté vált.

A munka tervezésekor kijelöltük a megvalósítandó feladatokat és megszabtuk a határidőket és a felelősöket.

Munkacsoportunk a **küldetésnyilatkozat** elkészítésekor lényegesnek tartotta, hogy ez a dokumentum vegye figyelembe a könyvtár múltját, hagyományait, a szolgálандó közönség igényeit, a fenntartó elvárásait, a könyvtári rendszerben elfoglalt helyünket és azokat az értékeket, amelyeket képviselni szeretnénk.

A nyilatkozat megfogalmazása előtt ötleteket gyűjtöttünk a munkatársak széles körének bevonásával. Tanulmányoztuk a hazai könyvtárügy, más megyei könyvtárak és egyéb szakterületek küldetésnyilatkozatait, a társadalmi környezet elemzése során kapott eredmények felhasználása pedig konkrét segítséget jelentett munkánkban. Törekedtünk arra, hogy nyilatkozatunk formailag tartalmazzon általános és egyedi jellemzőket is. Küldetésnyilatkozatunkat könyvtárunk honlapján – <http://www.brody.iif.hu/docs/kuldetes.htm> – nyilvánossá tettük.

Az első PGTT- és SWOT-analízis szolgáltatta az alapot könyvtárunk **jövőképének** kialakításához, megszövegezéséhez. A jövőkép formailag rövid, tömör; tartalmilag idealisztikus, inspiráló. A jövőkép megfogalmazása előtt tartott ötletbörzén gondolatok sokasága vetődött föl, ebből kellett kiválasztani azokat, amelyek a legtipikusabbak, legtöbbünk vágyait tükrözte.

Nap mint nap érezzük, hogy szolgáltatási és munkakörnyezetünk szűkös, elhasználódott, korszerűtlen. A jövőbe nézve mindannyiunk előtt egy új, korszerű szolgáltatásokat lehetővé tevő könyvtárépület jelenik meg. E szempontok alapján fogalmaztuk meg jövőképünket, amelyet a mai napig inspirálónak, elérendőnek tartunk.

A Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár jövőképe:

Az új könyvtár a város büszkesége lesz. Sokszínű szolgáltatásaink révén vezető szerepet töltünk be az információt szolgáltató intézmények között. Megőrizve a hagyományos könyvtári funkciót, jelentős kulturális központtá válunk.

Az elvégzett elemzések segítettek feltárni azokat az erősségeinket és lehetőségeinket, amelyekre támaszkodhatunk, és a kritikus, gyenge pontokat, ahol változtatásra volt szükségünk, így fogalmaztuk meg először 2000-ben könyvtárunk **alapvető céljait**.

Középtávú:

- az állomány folyamatos, intenzív frissítése,
- új szolgáltatások kialakítása, bevezetése,
- internet, elektronikus dokumentumok szolgáltatása, elektronikus olvasói katalógusok,
- az informatikai képzés.

Hosszútávú:

- új könyvtárépület.

Az *alapvető célok* megvalósítására a következő **kulcsfontosságú területeken** került sor:

- állományalakítás, állománygondozás,
- szolgáltatások,
- informatikai fejlesztés,
- képzés, továbbképzés,
- menedzsment.

A stratégiai tervezés első szakasza az éves cselekvési tervek végrehajtásával. 2003. év végén lezárult. Elért eredményeink a következők:

- Tervszerű állományapasztással 11 676 dokumentumot vontunk ki.
- Internetszolgáltatást 10 gépen, térítésmentesen biztosítottuk.
- Elkezdtük és folyamatosan végezzük az internet használatát célzó felhasználóképzést.
- Olvasói terminálok szolgálják az állományban való sokszempontú keresést.
- Létrehoztuk és hozzáférhetővé tettük a Heves megyei elektronikus könyvtár alapgyűjteményét.
- Megújítottuk könyvtárunk honlapját, segítségével folyamatosan tájékoztatást adunk szolgáltatásainkról, rendezvényeinkről.
- 12 dolgozónk vett részt 180 órás számítógépes tanfolyamon.
- Elkészült a könyvtárbővítés terve, amit a fenntartó továbbított címzett támogatásra.

Már rutinosabban, de az előző tervekészítés menetét követve készítettük el könyvtárunk **második stratégiai tervét** a 2004–2006-os időszakra. Az új terv készítését indokolta, hogy az előző tervben kitűzött célok nagyrészt megvalósultak, hogy megfogalmazódott a hazai könyvtárügy 2003–2007 közötti stratégiája. A „Könyvtári minőségfejlesztés – könyvtári korszerűsítés” című pályázat megvalósítása során nyert teljesítménymutatók és a használói elégedettségvizsgálat eredménye is irányt mutatott, merre haladjunk tovább.

Alapvető céljaink, amelyeknek megvalósítása jelenleg meghatározza mindennapi tevékenységünket a következők:

- Heves megye kistelepüléseinek könyvtári ellátásának fejlesztése, szolgáltató rendszer kialakítása,
- ODR-ben való részvételünk hatékonyabbá tétele,
- minőségfejlesztés és -biztosítás terén elkezdett munka továbbfolytatása,
- informatikai fejlesztés – MOKKA-kompatibilis integrált könyvtári rendszer,
- helyismereti gyűjteményünk digitalizálása – projektterv szerint,
- esélyegyenlőséget biztosító szolgáltatások fejlesztése eszközökkel és speciális dokumentumokkal,
- folyamatos képzés, továbbképzés intézményi és megyei szinten,
- könyvtárbővítés.

Pályázati lehetőségek

Mivel a minőségmenedzsment ismeretének kiemelt kezelése, az egységesen magas színvonalú, EU-konform szolgáltatások kialakítása a magyar könyvtárügy előző és jelenlegi stratégiai tervében szerepelt, számíthatunk arra, hogy munkánkat pályázati források segítségével tudjuk eredményesebbé tenni. A pályázatok segítségével tudtuk, illetve tudjuk megvalósítani könyvtárunk stratégiai terveiben kitűzött alapvető céljainkat.

A NKÖM három évre tervezett fejlesztési projektje a „Könyvtári minőségfejlesztés – könyvtári korszerűsítés” címmel ösztönözte az ODR-könyvtárakat arra, hogy az olvasói igényekkel és elvárásokkal foglalkozzanak, annak érdekében, hogy a könyvtárakban garantáltan azonos szintű szolgáltatásokkal találkozó, elégedett könyvtárhasználók legyenek.

A projekt keretében kiírt pályázatok biztosították a cél eléréséhez szükséges mennyiségi és minőségi kritériumok számbavételét, értékelését.

1. teljesítménymérés, olvasói elégedettségmérés (2003-ban),
2. összehasonlító vizsgálat (2004-ben),
3. minőségi szolgáltatásokat garantáló irányelvek kidolgozása (2005-ben).

Az első két feladat megoldásán sikeresen túljutottunk. A mérésekkel kapcsolatos számos probléma megoldásában segített minket, hogy egyidejűleg részt vettünk a debreceni Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár által szervezett, magunk között csak „három megyés pályázatnak” aposztrofált innovációs projektben, ahol szintén a teljesítménymérés lebonyolítása és összehasonlítása volt az elérendő cél. Az előkészítő tréningeken megtörtént a fogalmak tisztázása, megszülettek az egységes mérőlapok, egyeztettük a mérési időpontokat. A mérések és az összehasonlító elemzés eredményei sok tanulsággal szolgáltak, megmutatták azokat a pontokat, ahol javítani kell a szolgáltatásaink színvonalát – tartalmát, idejét, stílusát. A kapott eredmények dokumentációja olvasható könyvtárunk honlapján: <http://www.brody.iif.hu/doc/s/minoseg.htm>

Pályázatok 2003–2004-ben:

- kistelepülésen élők könyvtári ellátása – innovációs projekt (NKA),
- e-Magyarország pontok (IHM),
- internetismeretek elsajátítására irányuló tanfolyamok (NKA),

- fogyatékkal élők könyvtárhasználatának támogatása (NKÖM).
- gyengén látók részére technikai eszközök beszerzése (NKÖM),
- könyvtári minőségmenedzsment tréning (NKA),
- naprakész, minőségi tájékoztatást nyújtó promóciós anyag elkészítése (NKA).

Pályázatok 2005-ben (NKA):

- inernetismeretek elsajátítására irányuló tanfolyamok,
- könyvtári információs rendszer kiépítése
- Eger város nyilvános könyvtárainak közös marketing stratégiája – innovációs projekt

Könyvtári Minőségfejlesztés 21

2005. február 17-én a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium Könyvtári Főosztálya és a Könyvtári Intézet irányításával munkacsoport alakult a minőségfejlesztés könyvtári bevezetésére. Eddig elért eredményeink elismeréseként könyvtárunk bekerült a munkacsoportba. A csoport tagjai még a celldömölki Kresznerics Ferenc Könyvtár, az Országos Idegennyelvű Könyvtár és a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár. A munkacsoport távlatos célja egy olyan gyakorlati útmutató elkészítése, amely modellként szolgálhat, amelynek segítségével a hazai könyvtárak egyre nagyobb körét be lehet vonni a Könyvtári Minőségfejlesztés 21. program megvalósításba.

A munkacsoport első feladata a minőségfejlesztéssel kapcsolatos helyzetelemzés és tervzet elkészítése könyvtáranként.

Intézményünk az alábbi terv szerint kívánja 2006 márciusáig a **minőségfejlesztés lépéseit** megvalósítani.

Prioritások megállapítása

A minőségfejlesztés javasolt szakaszaiból azokat emeljük ki és valósítjuk meg elsőként

- amelyeknél a legnagyobb problémákat észleljük,
- amelyek kapcsolódnak a már folyamatban lévő ez évi feladatainkhoz,
- amelyek kapcsolódnak könyvtárunk aktuális stratégiai tervéhez.

1. Minőségi irányító munkacsoport megalakítása

A munkacsoport feladatának, kommunikációjának, a dokumentálás módjának megbeszélése.

Megfogalmazzuk a minőségmenedzsment jövőképét küldetésnyilatkozatot és a minőségpolitikai nyilatkozatot.

2. A könyvtár egészére vonatkozó SWOT-analízist végzünk (az előző 2000-ben készült).

3. Széles körű munkatársi részvétel a könyvtári minőségmenedzsment képzésben.

Lehetőségek:

- Könyvtári minőségmenedzsment tréning a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban,
- akkreditált tanfolyam a kecskeméti Katona József Könyvtárban.

4. Belső és külső kommunikáció fejlesztése
Cél: megvizsgálni az információ áramlását könyvtárunk dolgozói között, a központi épülettől távolabb lévő részlegeket is figyelembe véve. Felmérjük a jelenlegi kapcsolati formákat, a feltárt hiányosságok megszüntetésére javaslatot dolgozunk ki. Ugyanezt a folyamatot megvizsgáljuk a könyvtárunk külső kapcsolataival, felhasználóival, potenciális partnereivel kapcsolatosan is.
5. Külső és belső partnerek azonosítása, súlyozása
Ez a feladat szorosan kapcsolódik a kommunikáció fejlesztéséhez. A partnerekről kapott információkat a marketing stratégiánk kidolgozását szolgáló pályázat megvalósításánál is hasznosítani tudjuk.
6. Teljesítménymérés
Könyvtárunk 2005. évi munkatervében két teljesítménymutatóval kapcsolatos mérést tervezünk. A kapott eredményeket összehasonlítjuk a 2004. évi mérési eredményekkel.
  - a) A könyvtárközi kölcsönzés hatékonysága,
  - b) A dokumentum feldolgozás gyorsasága,
7. 2005-ben könyvtárunk életében meghatározó lesz „A Nagy Könyv” akció igényes lebonyolítása. Az akciót kihasználjuk az olvasók számának növelésére. Mérjük és elemezzük a rendezvények eredményességét, a könyvtárhasználók számának alakulását.
8. A szervezeti kultúra fejlesztésének érdekében kérdőíves felméréseket végzünk a munkatársaink körében.
9. Folyamatok azonosítása
A szolgáltatások leírásának és folyamatábráinak elkészítése.
10. 2000–2004. évi statisztikai adatok elemzése, a tendenciák elemzése, értékelése.

A felelősök munkacsoportot szerveztek a kijelölt feladatok elvégzésére. A program indítása előtt dolgozói értekezlet keretében ismertettük kollégáinkkal a program célját, feladatrendszerét. Ennek ismeretében lehetőséget kaptak munkatársaink, hogy jelentkezhessenek a munkacsoportokba. A cikk írásának idején már megtörtént a munkacsoportok megalakulása és mindegyikben elkezdődött a munka.

A minőségmenedzsment bevezetésének haszna

- sikeres pályázatok,
- sikeres projektmenedzsment,
- költséghatékony gazdálkodás,
- szemléletváltás,
- közös cél és közös felelősség,
- elégedett felhasználó.

A minőségmenedzsment módszereit és eszközeit nem csak a könyvtár egészére vonatkoztatva tudjuk alkalmazni. Bizonyos részterületeket, egy-egy szervezeti egység munkáját is elemezhetjük, megtervezhetjük segítségükkel. Felhasználhatjuk új szolgáltatások bevezetésénél vagy pályázatok írásánál. Könyvtárunkban sok kolléga kap megbízást pályázatok készítésére. Minden pályázat elkészítésekor első

lépés, hogy a magunk számára is megfogalmazzuk a feladatokat, a megvalósítás során elérendő célokat és a pályázat jövőképét. Gyakorlatunk, hogy ezt a pályázat szövegében le is írjuk, és a beszámoló elkészítésekor ismét áttekintjük, sikerült-e megvalósítani a kitűzött célokat.

A stratégiai tervezés és a tervek megvalósítása során folyamatos, fokozatos és előremutató változásokat élünk meg. A változások a szervezetben, a szervezeti kultúrában és a kollégák szemléletében, gondolkodásmódjában következtek be. Már a kezdeti lépéseknél kiderült, hogy kik az innovatívok, az adaptálók, az elfogadók és a visszautasítók. A belső továbbképzések és az időközben megrendezett minőségmenedzsment tréningek pozitívan befolyásolták a kollégák szemléletét; kiderült, hogy a visszautasítók közül is lehet adaptáló és elfogadó. Sikerült a munkatársak széles körének átadni a megszerzett ismereteket, meggyőzni őket a változtatás szükségességéről és hasznosságáról.

A korábbi hierarchikus szervezeti formától elindultunk a tanuló, rugalmas, a változásokat követő, feladatorientált szervezet kialakítása felé. A csoportmunka jó hatással volt a szervezeti kultúrára, javult a szervezeti egységek közötti kapcsolat, a munkatársak egymáshoz való viszonya. Megtanultuk, hogy számíthatunk egymásra, a saját munkaterületünkön kívüli tevékenységeket is megismertük és értékeljük. A csoportmunka során elsajátított módszerek beépültek a mindennapok munkájába, ez erősíti a munkatársak összetartozás-tudatát.

A könyvtári minőségfejlesztési folyamat első lépéseit tettük meg. Amit eddig elvégeztünk, folyamatos ellenőrzésre, javításra szorul, hiszen változik társadalmi környezetünk, változnak a felhasználók igényei, szakmánk követelményei és magunkkal szemben támasztott elvárásaink.

A kezdeti lépések eredményei inspirálnak bennünket, hogy további területeket vizsgáljunk és a szükséges változtatásokat végrehajtsuk.

A könyvtárunk szolgáltatásaiban és belső életében bekövetkezett változások pozitívan befolyásolták könyvtárunk külső megítélését. Az elkészült dokumentáció – stratégiai terv, teljesítménymérés, olvasói elégedettség mérése, összehasonlító vizsgálatok – a fenntartó számára is kézzelfogható tényeket, adatokat szolgáltat munkánkról. A minőségfejlesztés terén elvégzett tevékenységünket a fenntartónk is elismeri, támogatja.

A vizsgálati eredmények felhasználásával tudtuk szolgáltatásaink színvonalát emelni, felhasználóink igényeihez alakítani. Naprakész és a szolgáltatás minden területét átfogó könyvtárismeretű kiadványunkkal segítjük a könyvtárunk iránt érdeklődők eligazítását. Odafigyelünk arra, hogy könyvtárunk barátságos, segítőkész, partnerközpontú intézmény legyen.

A fent leírtak jegyében fogalmazzuk meg látogatóink számára jelmondatunkat:

„A mi könyvtárunk az Ön könyvtára!”

Sohajdné Bajnok Katalin

A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer kialakítása Heves megyében

Lehetőségek megyei könyvtári feladatok kiszélesítésére

A könyvtári ellátás jövője, célok Heves megyében

A Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár módszertani osztályvezetőjeként kaptam felkérést arra, hogy egy olyan megye módszertanosaként vegyek részt *A regionális és kistéleplési könyvtári ellátás megoldásainak kidolgozása* országos munkacsoport tevékenységében, amelyben még az ellátórendszer semmilyen formája nem alakult ki. Az NKA pályázatainak segítségével két év alatt a munkabizottság javaslatai alapján¹ olyan kísérleti projektet dolgoztunk ki, valósítottunk meg, amely felhasználóközpontú, korszerű, minőségi szolgáltatási rendszert kínál a kistélepléseken élő lakosság számára a megyei könyvtári hálózaton keresztül. A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszert (KSZR) 15 teleplési könyvtár és 1 fiókkönyvtárunk részvételével 2004 októberében indítottuk el, 2005. második felében újabb teleplések és fiókkönyvtárak kapcsolódtak a programhoz.

A könyvtári terület stratégiai céljai 2003–2007 között című alapidokumentumban rögzítettek szerint a regionális könyvtári ellátás jövőképe:

A kistélepléseken és a kisvárosokban élők ugyanazt a könyvtári ellátást kapják, mint amit az ODR tagkönyvtáraiban.

Küldetésnyilatkozata:

Meg kell valósítani az 1997. évi CXL. tv. 61. § 1) 2) bekezdésében írottakat. Miután az esélyegyenlőség érdekében bárhol az országban élő állampolgárnak is joga van minden számára szükséges információhoz és dokumentumhoz, a kistéleplések könyvtári ellátását hozzá kell kapcsolni a nagyobb egységekéhez akár úgy, hogy a teleplés önálló könyvtárat tart fenn és ezt fejleszti, akár úgy, hogy a megyei vagy nagyobb városi könyvtártól vásárolja meg az önkormányzat mindazon szolgáltatásokat, amelyekre a teleplésen szükség van.²

A jövőkép és a küldetésnyilatkozat alapján határoztuk meg stratégiai céljainkat és a munkatervet. Célunk volt, hogy más megyei könyvtárak tapasztalataira építve olyan szolgáltatási rendszert kínáljunk, amely a cserélődő letéti állomány és információszolgáltatás mellett egyéb korszerű kiegészítő könyvtári szolgáltatásokat is elérhetővé tesz.

Szinergia

A regionális könyvtári hálózat kialakítása és fejlesztése az ágazati irányítás kiemelten támogatott projektje. Hangsúlyosan szerepel a könyvtári terület stratégiai céljai között, s pályázati lehetőségekkel is támogatott tevékenység. A minisztériumi források több területen (dokumentumbeszerzés, informatikai fejlesztések) támogatják az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer tagkönyvtárait (megyei könyvtárakat), a kistérségi együttműködést, települések együttműködését és a könyvtári szolgáltatások megrendelését.

A tervezett projekt stabil, jól kiépített könyvtári hálózatra épül. Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer és az ágazati stratégiai tervek megfelelő országos háttérrel biztosítanak a regionális szintű tervezésnek, segítik a célok elérését. A könyvtári hálózat építésében a közép- és hosszútávú tervek a regionális könyvtári ellátás kiépítését szorgalmazzák, amely a lakossághoz közvetlenül eljutó szolgáltatások színvonalának emelkedését segíti és egységes könyvtári szolgáltatások biztosítását célozza. A projekt várhatóan az induláshoz szükséges források biztosítása után is stabil és működőképes lesz.

A konkrét célokat a következőkben foglaltuk meg:

1. A szolgáltatási rendszerhez tartozó községi könyvtár gazdaságos könyvelésének megoldása, a gyűjtemény sokoldalú hasznosítása.
2. A település igényeihez, a lakosság összetételéhez igazodó, folyamatosan bővülő és eszerélődő könyvkínálat biztosítása.
3. A letéti állomány szakszerű gyarapításának, feltárásának, elektronikus eszközökkel való visszakereshetőségének biztosítása.
4. Közhasznú, közérdekű és helyismereti információk szolgáltatása.
5. A fogyatékkal élők, a nemzeti és etnikai kisebbségek speciális gyűjteményi igényeinek kielégítése.
6. Közösségi szolgáltatások (könyvtári rendezvények, programok, kiállítások) biztosítása.
7. A könyvtári adminisztrációval megbízott személy munkájának segítése, módszertani gondozás, továbbképzési lehetőségek biztosítása.
8. Kiegészítő szolgáltatások (könyvkötészet, technikai, műszaki) biztosítása.

A megrendelő önkormányzatok a megyei könyvtárral kötött szerződés³ alapján igényelhetik a szolgáltatásokat.

Az elérendő célok megvalósítása érdekében feladatként tűztük ki, hogy a 2004. évben az ellátórendszer alapjait lerakjuk, és 2005-ben a szolgáltatást megkezdjük.

A projekt előzményei

- Részvétel a regionális könyvtári ellátás kialakítása munkacsoport tevékenységében;
- megyei helyzetkép felmérése;
- a könyvtári ellátórendszer fejlesztésének középtávú terve 2004–2007 - tanulmány a Regionális Fejlesztési Tanács felkérésére;
- a pétervárai kistérség könyvtári ellátásának helyzete - tanulmány a terület országgyűlési képviselőjének felkérésére;
- 2004. március 18-án regionális értekezlet Tiszaújvárosban;

- 2004. március 19-én megyei értekezlet önkormányzati vezetők és kistéleptü-
lések könyvtárosai számára;
- fiókkönyvtári letéti ellátás üzemszerű működésének vizsgálata.

2004-ben megvalósult fejlesztések

- Integrált könyvtári rendszer bővítése, amely a letéti állomány rugalmas ke-
zelését biztosítja;
- pályázati források felhasználásával korszerű technikai infrastruktúra kiala-
kítása az ellátórendszer tagjai számára (e-Magyarország sikeres pályázatai
a megye könyvtáraiban);
- kistéleptülési könyvtárak állománybővítése 4 000 000.– Ft értékben (a Nem-
zeti Kulturális Alapprogram támogatásával);
- könyvtári innovációs projekt kidolgozása a már meglévő tervek és tapaszt-
alatok alapján (a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával).

A célok és az előzmények ismeretében alakítottuk meg azt a munkacsoportot, amely a KSZR szolgáltatások tervezésére kapott megbízást. Tagjai a módszertani, a feldolgozó és a gazdasági osztály munkatársai voltak. A letéti állomány beszerzése, nyilvántartásba vétele, szerelése az állománygyarapító, -feldolgozó osztályon történt meg. Belső átszervezéssel oldottuk meg azt, hogy a feldolgozó osztály egyik munkatársa kapott megbízást a cserék előkészítésére, szervezésére, lebonyolításá-
ra. A kiállítások, rendezvények kijáánlása, a szakmai továbbképzés a módszertani osztály feladatkörébe tartozik, míg a nem hagyományos dokumentumok, a helyis-
mereti és közhasznú információk közvetítése az olvasószolgálati osztályon törté-
nik. Külön gondot fordítottunk az informatikai problémák kezelésére, ezért éven-
ként már hagyományosan számítástechnikai témájú (egynapos) továbbképzéseket szerveztünk, s a szolgáltatást megrendelő könyvtárak számítógépeinek helyszíni karbantartását, felülvizsgálatát is vállalták informatikus szakembereink.

A projekt tervezésének lépéseit a következőkben határoztuk meg:

Megeyi helyzetkép felmérése

- kistéleptülések könyvtári ellátása – tárgyi és személyi feltételek elemzé-
se⁴,
- megyei könyvtár tárgyi és személyi feltételeinek elemzése.

Meglévő ellátórendszerek működésének vizsgálata.

A KSZR kialakításának és működtetésének kidolgozása

- jogi szabályozás, szerződési feltételek,
- személyi feltételek biztosítása,
- működési infrastruktúra biztosítása,
- szolgáltatási rendszer kidolgozása (alapszolgáltatások és kiegészítő szol-
gáltatások),
- szervezési rendszer, propaganda,
- minőségirányítási rendszer (igényvizsgálatok, kommunikációs modell,
elégedettségvizsgálatok, teljesítménymérés),
- egyéb kérdések.

A KSZR kialakításának és működtetési forrásainak vizsgálata

- pénzügyi számítások 15, 30 és 50 szolgáltatást fogadó (intézmény, szol-
gáltató hely vagy egyéb szervezet) esetén.

A kidolgozott modell a minőségirányítási rendszer bevezetésének lépései szerint épül fel, a fentebb leírtak szerint felmértük a kiinduló állapotot. áttekintettük a meglévő hazai és külföldi példákat (a már rendelkezésre álló szakirodalom és helyszíni látogatások alapján). Az elkészült projekt⁵ tartalmazza a megyei könyvtár stratégiai tervéhez igazodó terveket, jövőképet, küldetésnyilatkozatot, a célok megfogalmazását. Támaszkodunk a minőségmenedzsment alkalmazásának módszereire és technikáira, és folyamatban van a projekt teljes minőségügyi dokumentációs rendszerének elkészítése.

A megyei könyvtárak feladatköre a kistelepülések ellátásában

A megye települési könyvtárainak személyi és tárgyi elemzése kapcsán és három év szakfelügyeleti tapasztalat alapján megállapítható volt, hogy bár a Heves megyei könyvtárak 85 százaléka szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén (a fennmaradó 15 százalék nagy része szünetelő könyvtár), a 85 százaléknak legalább a felében kérdéses a nyilvános könyvtár alapkövetelményeinek és alapfeladatainak való megfelelés.

Rögtön felmerül a gondolat: miért ragaszkodunk (ha ragaszkodunk) önálló könyvtár fenntartásához, ha a törvény többféle lehetőséget is nyújt számunkra. S kérdezzük: melyik könyvtár lehet az, amelyiknek szakmailag nem javasoljuk az önállóságot, hanem a társulási vagy ellátórendszeri formát szeretnénk, ha választanánk.

Mert arról nem feledkezhetünk meg, hogy az önkormányzat mint fenntartó fogja a kereteket kiválasztani, mi szakmai irányokat mutathatunk és javaslatokat tehetünk.

A munka megkezdésekor felmerült a kérdés: mi mint megyei könyvtár, miben tudunk e változtatásban iránymutatást adni, kezdeményező szerepet játszani?

Elsőként áttekintettük, hogy jelenleg milyen megyei könyvtári feladatokat látunk el:

– Szakmai továbbképzés szervezése

Továbbképzéseinken évről évre többen vesznek részt, és megerősítik, hogy hasznosnak tartják ezeket. Igyekszünk szinte minden aktuális könyvtári témát felölelni, sokszínűvé tenni rendezvényeinket. Sok könyvtárosunknak szinte ez az egyetlen alkalom, hogy szakmai továbbképzésen vehessen részt.

– Szakmai információk közvetítése

Rendszeresen megjelentetjük a *Kapcsolat* című megyei könyvtáros folyóiratot, amelyben szintén aktuális információkat, jogszabályokat, pályázati lehetőségeket közvetítünk.

– Szakmai tanácsadás

A Módszertani Osztály munkatársai végzik (jelenleg két fő) azt a hagyományos módszertani tanácsadást, amelynek során a helyszínen szakmai beszélgetés során tárjuk fel a helyi problémákat. Gyakori, hogy a fenntartóval is megbeszéléseket folytatunk. Ilyen látogatásra könyvtárunként egy-két évente keríthetünk sort.

Gyakori, hogy telefonon vagy személyesen kérnek szaktanácsot pályázat-írás, katalógusépítés, állománygyarapítás és egyéb kérdésekben. Részt

veszünk több munkaerőt igénylő feladatokban: állományellenőrzés elindítása, leválogatás, költöztetés.

– **Képzés**

Könyvtáros asszisztens képzésünk évek óta népszerű, közel 60 középfokú végzettségű szakember tanítását és vizsgáztatását szerveztük meg. Tapasztalatunk, hogy az akár egyszemélyes könyvtárakban dolgozó kollégák a képzés után nyitottabbá váltak a legújabb ismeretek alkalmazására, szakmai kapcsolatok kiépítésére.

– **Kötetési szolgáltatás**

Kötészetünk kedvezményes áron vállalja könyvek, folyóiratok, önkormányzati jegyzőkönyvek, helyismereti anyagok kötését. Jellemző, hogy csak a városok kérik folyóiratok és könyvek kötését, a kisebb könyvtárak leginkább a helyismereti dokumentumok kötetését igénylik.

– **Szakszolgálat**

Nagyon fontos előrelépésnek érezzük, hogy 2002-től életbe lépett a szakszolgálatról szóló rendelet. Fontos, mert a könyvtárra irányítja a figyelmet, lehetőséget ad problémafeltárássra, szakmai tanácsadásra, megbeszélési alkalmat teremt a fenntartó képviselőivel. Jelenleg öt szakszolgálatos dolgozik a megyében, de többen már beadták kérelmüket a minisztériumba.

A jelen megismerése mellett átgondoltuk, hogy mint ellátórendszert működtető könyvtár, jelenleg milyen kompetenciákkal rendelkezünk a feladatok megoldásához.

SWOT-analízis

Erősségek a megyei könyvtári feladatok ellátásában

- Szervezett, biztos alapokon nyugvó és fejleszthető könyvtári hálózat;
- Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszerben való részvétel, amely a megyei könyvtárakra mint szolgáltató könyvtárakra épít;
- A minőségi szolgáltatások bevezetésére felkészült, képzett, a szakmáért felelősséggel gondolkodó szakemberek a megyei, városi könyvtárakban;
- Az új lehetőségek iránti fogékonyság, a bevezetés szándéka;
- Jó kapcsolat az egyes könyvtárosokkal;
- Nagy gyakorlattal és tapasztalattal rendelkező, szorgalmas, pontos és megbízható szakemberek az állománygyarapító osztályon;
- Felsőfokú végzettségű könyvtári szakemberek képzése helyben megoldott.

Gyengeségek a megyei könyvtári feladatok ellátásában

- Kevés könyvtári szakember a megnövekedett feladatok elvégzéséhez;
- A kistélepeken nincsenek könyvtári-informatikai szakemberek;
- Kedvezőtlen működési feltételek a kistélepeken (rossz állagú, könyvtári célra alkalmatlan épületek, helyiségek, minimális gépesítettség);
- Elavult és korszerűtlen dokumentumállomány a kistélepeken;
- Az ellátórendszerek működtetéséhez szükséges infrastruktúra és dokumentumállomány hiányosságai (helyszűke a letéti állomány kezeléséhez, a már meglévő letéti állomány további gyarapításának bizonytalansága).

Lehetőségeink a megyei könyvtári feladatok ellátásában

- Konkrét stratégiai tervekben megnyilvánuló határozott szándék a kistéle-
pülések könyvtárainak fejlesztésére;
- Növekvő lakossági igény a korszerű könyvtári szolgáltatások elérésére, a
tudás felértékelődése, az élethosszig tartó tanulás igényének megvalósulása;
- Növekvő minisztériumi pályázati lehetőségek, amelyek az informatikai és
tárgyi eszközök megteremtését segítik;
- Informatika fejlődése, az interneten keresztül szolgáltatható tartalom (teljes
szövegű, illetve bibliográfiai, könyvtári adatbázisok) rohamos gyarapodása;
- Jól működő országos kezdeményezések könyvtári ellátórendszerek szer-
vezésére és működtetésére;
- A tervezett új könyvtárépület, amely raktárat, új munkahelyek kialakítását
biztosítja;
- A volt járásközpontok (ma kistérségi központok) módszertani szakmai
hagyományai;
- Az ellátórendszer, mozgókönyvtári ellátás bevezetésének lehetősége más
megyék, kistérségek tapasztalatai alapján;
- ODR könyvtári szerep jobb kihasználása;
- Rendszeres szakfelüyeleti ellenőrzés.

Veszélyeztetettség a megyei könyvtári feladatok ellátásában

- Önkormányzatok önállósági törekvései, tulajdonlás-szemlélete, amely
nem a szolgáltatáscentrikusságot helyezi előtérbe;
- A megvalósítás nagy forrásigénye;
- A kistérségek jelenleg még bizonytalan álláspontja a mozgókönyvtári fel-
adatok bevezetésére.

A továbblépés lehetőségét a következőkben látjuk

- A fenntartókkal (megyei és települési önkormányzatok, kistérségi veze-
tők) megismertetni és elfogadtatni a kérdés fontosságát;
- A használók ismerjék fel az érdekeiket;
- Megfelelő dokumentumállomány biztosítása;
- Személyi feltételek biztosítása;
- Továbbképzés, átképzés lehetősége;
- Infrastrukturális háttér biztosítása;
- Számítógépes lehetőségek maximális kihasználása;
- A megyei (kistérségi központi) könyvtárak koordináló szerepének elfo-
gadtatása;
- A megyei (kistérségi központi) könyvtárak felkészítése a feladatra.

A projekt gyakorlati megvalósítása

A gyűjtés szempontjai

A projektben részt vevő 15 könyvtár számára szolgáltatott dokumentumok gyűjtésének megkezdése előtt az alábbi szempontokat vettük figyelembe és tekin-
tettük kiindulási alapnak:

- települések demográfiai jellemzői (2003 évi adatok),
- a 2003. év könyvtár-statisztikai adatai (állományra vonatkozó és forgalmi adatok),
- a könyvtárak gyűjtőköri szabályzata, gyarapítási szokásai,
- a könyvtárak technikai felszereltsége,
- az egyes könyvtárak típusai (Feldebrő: ÁMK; Kompolt és Parád: községi és iskolai könyvtár),
- a szakfelügyelet során szerzett tapasztalatok az állomány minőségéről és összetételéről,
- a felhasználók igényei.

Figyelembe vettük, hogy a szolgáltatásban részt vevő könyvtárak használói általános igényeket, egyéni érdeklődést, szabadidős tevékenységet szolgáló dokumentumokhoz szeretnének hozzáférni a lakóhelyükön működő könyvtárban. A projektben részt vevő könyvtárak jelenleg rendelkeznek saját állománygyarapítási kerettel, ezért a kézikönyvek és a kötelező olvasmányok emelt példányszámú beszerzésével nem foglalkoztunk, meghagytuk ezt az adott könyvtárak feladatkörében. Természetesen a szolgáltatást később igénybe vevő megrendelőink esetében alapvető kézikönyvek és kötelező irodalom beszerzését is biztosítjuk.

A gyűjtés legfőbb szempontja, hogy az adott településen élő valós és potenciális könyvtárhasználókat olyan mennyiségű kurrens könyvhöz juttassuk, amelynek szolgáltatásához a helyi könyvtár saját ereje nem elegendő. A teljesség igényével azonban egyetlen műveltségi terület vagy tudományág műveit sem tudjuk szolgáltatni. A letéti állomány gyűjtőköri szabályzata tartalmazza a szerzeményezés alapelveit, amelyek a visszajelzések alapján a gyakorlatban igazolódtak. A gyarapítás érdekében folyamatosan figyeljük az állománygyarapítás segédleteit és a könyvesboltok kínálatát. Vásárlásaink legnagyobb részét egy internetes könyvkereskedő cégnél bonyolítjuk le. A számítógép mellettülve a rendelést megelőző, a behasonlítás munkafolyamatát is el tudjuk végezni. A cég 28–35 százalék kedvezményt biztosít számunkra, akciók esetén az árak ennél is kedvezőbbek lehetnek. Az NKA pályázatán nyert négymillió forintból így 5 182 443,- Ft értékű könyvet tudtunk beszerezni.

Állományba vétel, nyilvántartás, csere

A letéti állományt a könyvtárunkban használt SZIKLA integrált könyvtári rendszer segítségével tartjuk nyilván és tárjuk fel. A cserék lebonyolítását és adminisztrációját a letéti modul segítségével végezzük szolgáltatási előírás alapján. A részmunkák (állományba vétel, kiszállítás, visszavétel) tervezését folyamatábra segítségével végezzük. A formai és tartalmi feltárás a minél differenciáltabb visszakeresés érdekében a mélyleíró rögzítési módot alkalmazzuk.

A cseréket háromhavonta (évente négy alkalommal) rendszeresen végezzük. Az első kiszállításnál a megyei könyvtár igazgatója adta át a könyveket a település polgármesterének, az ünnepélyes keretek közt zajlott eseményről fotók tekinthetők meg könyvtárunk honlapján (<http://www.brody.iif.hu/kszr/kszr.htm>).

Kiegészítő szolgáltatások

A Nemzeti Kulturális Alapprogram pályázati lehetőségének felhasználásával jól sikerült gyermekprogramok zajlottak a szolgáltatást igénylő könyvtárakban. A

József Attila emlékévé tiszteletére szervezett vándorkiállítás az év során szinte minden KSZR tagkönyvtárba eljut majd. A Nagy Könyv megyei programsorozatának résztvevőiként is számítunk a települési könyvtárakra, könyvtárosokra. Számítógépes rendszerfelügyeletet biztosítottuk minden ezt igénylő könyvtár számára, csoportos megrendeléssel kedvezményes áron tudunk beszerezni vírusvédelmi szoftvereket. Igény szerint szállítottunk hangoskönyveket, nem hagyományos dokumentumokat. Az érdeklődő könyvtárosok több továbbképzésen is részt vehettek: Elektronikus statisztikai adatszolgáltatás, vírusvédelem címmel az Eszterházy Károly Főiskolán, a megyei könyvtárban a Szikla integrált könyvtárkezelő rendszer felhasználói számára tartottak konzultációt a program készítői. *Könyvtári minőségmenedzsment tréning* címmel – szintén NKA támogatásból – két időpontban volt könyvtárunkban továbbképzés, melyen öt olyan könyvtáros vett részt, akik a KSZR tagjai. Ennek sikerén felbuzdulva az ősz folyamán olyan tréninget szervezünk a megye könyvtárosainak, amelyen a használtképzés, az ODR-szolgáltatások és a gyermekkönyvtári munka kerül előtérbe.

A szolgáltatás hatékonyságának mérése, elégedettségvizsgálatok

Miért tartjuk fontosnak partnereink véleményét? *A hazai könyvtáriügy stratégiai terve 1997–2002* című dokumentum kulcsterületként fogalmazta meg a minőségmenedzsment ismeretének kezelését. Erre épülően a 2003–2007 közötti stratégiai célok közt is kiemelten szerepel a minőségi szolgáltatások növelése, a könyvtári minőségfejlesztés és minőségbiztosítás meghonosítása.

Fontosnak tartjuk, hogy a KSZR szolgáltatásait igénybe vevő könyvtárak véleményét megkérdezzük a szolgáltatás eredményességéről, hasznosságáról. A szolgáltatás minőségének értékelése két szakaszban történik. Először a cserék alkalmával visszahozott dokumentumok kölcsönzőkártonjai alapján megállapítható egyes könyvek népszerűsége, keresettsége, ez támpontot ad a további gyarapításhoz. Másodsor a szolgáltatást igénybe vevő könyvtárakat, könyvtárosokat pedig a szolgáltatás egészéről kérdezzük kérdőíves formában.

Kíváncsiak vagyunk, hogy

- Az új szolgáltatás hozott-e változást a könyvtárlátogatók számában és összetételében?
- A letéti állomány és a felkínált szolgáltatások megfelelnek-e használóink igényeinek?
- A könyvtárosok milyen változtatásokat szeretnének a későbbiekben tapasztalataik alapján?

A könyvtári minőségbiztosítás során fontos, hogy odafigyeljünk mindenre, ami a könyvtárban történik, és fontos olyan szolgáltatásokat kínálni, amelyek a használók igényéből és elvárásaiból indulnak ki. Feladatunk, hogy az így megfogalmazott vélemények alapján a könyvtár stratégiai tervében szerepeljenek a szolgáltatás hatékonyságát, színvonalát jobbító tervek.

* * *

Feladatok az elkövetkezendő években

Munkatársaimmal együtt úgy érezzük, hogy az eltelt egy év minőségi ugrást jelentett mind a projektben résztvevő kiskönyvtárak, mind a megyei könyvtár életében. Bár a szolgáltatást értékelő kérdőíveket csak az őszi folyamán kívánjuk feldolgozni, már most látható, hogy főként az 1000–2000 lakosú települések könyvtáraiban igen kedvező fogadtatásra talált a kezdeményezés. Reményeink szerint 2006-ban – bár már pályázati támogatás nélkül – tovább bővül a szolgáltatást igénybe vevők köre, és az elmúlt év tapasztalatait is kedvezően tudjuk hasznosítani a továbbiakban.

JEGYZETEK

- 1 Ramháb Mária: A regionális ellátás – kistelepülések könyvtári ellátása Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer. Tervezet. Kézirat, 2004. február
Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistelepülésen élők számára. „A könyvtár a jövő” program keretében. = Kulturális Közlöny, 47. évf. 7. sz. 372–383. p. URL: <http://nkomftp.hungary.com/palyazatok/konytarfejlesztas.doc>
- 2 A könyvtári terület stratégiai céljai. = Könyvtári levelező/lap, 15. évf. 2003. 1. sz. 3–7. p. URL: http://www.kultura.hu/nkom/nkom/infothek/article/D999_article_63080.html
- 3 <http://www.brody.iif.hu/kszt/szerzod.doc>
- 4 Tózsér Istvánné: A közkönyvtári ellátás jelenlegi helyzete Heves megyében a számadatok és a módszertani látogatások tükrében. = Kapcsolat, 12. évf. 4. sz. 7–11. p.
- 5 <http://www.brody.iif.hu/kszt/KSZR.doc>

Tózsér Istvánné

Sz. Nagy Lajos (1935–2005)

2005. szeptember 18-án, hetvenéves korában eltávozott közülünk Sz. Nagy Lajos, a legendás hírvű magyartanár, könyvtáros, a finn irodalom kiváló tolmácsolója és elsőrangú szakértője, a kultúrdiplomata, élete utolsó évtizedében a 3K egyik szerkesztője. Pályáját magyartanárként kezdte Székesfehérvárott, és hamar megmutatkozott nagy tanár egyénisége. Tanítványai (köztük többen ma az OSZK főmunkatársai) haláláig eljártak hozzá tanácsért, ötletért, azért, hogy mérítsenek hihetetlenül széles körű műveltségéből, kiérlelt bölcsességéből, nyugalmas derűjéből. Már fiatal tanárként elsőrangú finn szakértővé képpezte magát. Biztos ítéletű szakértők által is elismert igazság, hogy Sz. Nagy Lajos a finn irodalom egyik legnagyobb, legrangosabb, legtöbbet teljesített hazai ismerője, a finn irodalomtörténet kiemelkedő mestere volt. Számos publikációja a bizonyosság erre, bár az opus magnumot, a de Sanctis, Hettner, Meyer, Lanson műveivel vetekedő nagy finn irodalomtörténetét nem írhatta meg. Ehhez túl korán kellett távoznia. De már igen fiatalon, a recepcióesztétikai megközelítéseket jócskán megelőzve, hatalmas anyagon mutatta be a finn irodalom hazai fogadtatását. „recepcióját”, és ugyanilyen módszerrel a magyar irodalom finnországi fogadtatását. E műve nyilván igen sokáig alapmunka lesz és marad a finnugrisztikában. Amiként alapműveknek számítanak fordított munkái elé írt elő- és utószavai, amelyek sohasem egyszerű ismeretterjesztő eligazítások voltak, hanem az adott szerző, az adott műszerű interpretációi, a staigeri Kunst der Interpretation nagyszerű hazai termékei. Sokat, igen sokat tett a finn–magyar kulturális kapcsolatok terén is. Nemesak a Magyar Köztársaság helsinki kulturális attaséjaként, de mint a finn írók szinte mindegyikének személyes ismerőseként, barátjaként, hazai kalauzjaként is. És persze fordítóként. Regényeket, hosszú prózákat és drámákat is fordított szépszámmal, elsősorban azonban a finn vers magyar tolmácsolójaként alkotott utánozhatatlanul nagyot. Nem volt költő (bár hihetetlenül szellemes bökverseit nehéz felejtetni), ám abszolút biztos verskezelésű ember volt. Persze több is annál: a versek lényegét értette és tette át – szigorú formahűséggel – magyarra, átgondolva és visszaadva a táji, társadalmi, szokásrendi stb. különbségekből adódó, sokszor furcsa ko incidenciákat okozó eltéréseket is.

Sok, igen sok olyan tudósról, íróról, szellemi emberről tudunk, akik – érthető önzésből – az érdeklődésük, hivatásuk középpontjában álló területre koncentrálnak, és mintegy muszájnak, esetleg kellemes színekúrának tekintik a megélhetést biztosító „állást”. Sz. Nagy Lajos, bár a finn irodalom állt érdeklődése homlok-

terében, éppen nem vette félvállról könyvtári munkáját. Sőt! Tanárként indult, ám még fiatalon lett a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa. A Hálózati Osztályon (sok más neve is volt) dolgozott, igen intenzíven. A szakkönyvtárak problémáival foglalatostkodott, a szakmai információk és az információellátás volt a szakterülete (máig igen fontos könyve is megjelent e tárgykörből), és olyannyira vezető szakértővé vált a téren, hogy amikor a TINTI (Társadalomtudományi Információs Titkárság) megalakult, természetes volt, hogy ott az ő helye Sárdy Péter szűk körű, ám annál tekintélyesebb stábjában. Aztán megint a KMK következett. Amit Sz. Nagy Lajos a KMK-ban és a TINTI-ben végzett (könyvek és cikkek sokasága tanúskodik róla), ma már szerves része a könyvtártörténetnek. És bizonyosság arra, hogy Sz. Nagy Lajos igen komolyan vette könyvtári, könyvtárügyi munkálkodását. És – volt kollégáinak sokasága tanúskodhat róla – sohasem tekintette ezt a munkát gátnak, akadállynak, hátráltatónak finn irodalmi ténykedése útjában. Teljes erőbedobással dolgozott mindkét szakterületén. És ez volt rá jellemző akkor is, amikor – immáron nyugdíjasként – a 3K szerkesztőjének szegődött el. Amikor a lap cikkeivel foglalkozott, amikor a lapterveken vitáztunk vele, amikor a reklamációk ügyeit intézte, amikor a szerkesztőbizottsági üléseken fejtette ki ólomsúlyú szakmai érveit és ellenérveit, teljesen ennek az ügynek, ezeknek az ügyeknek adta át magát. Nem a finn irodalom elsősorú szakértője, nem az irodalom bennfentese, nem literary gentleman volt, hanem könyvtáros, tetőtől talpig. És könyvtárügyi, könyvtártudományi szakértő akkor is, amikor a finn könyvtári szaksajtó cikkeit referálta a Könyvtári Figyelő számára. Amit ma a finn könyvtárakról, a finn könyvtárügyről tudunk, azt szinte kizárólag Sz. Nagy Lajos közvetítésével tudjuk.

Elbűvölően kedves ember és kolléga volt. Végtelenül szellemes, nyílt és barátságos mindenkivel, egyúttal végtelenül szerény, és minden nyíltsága ellenére voltaképpen zárkózott volt mindenben, amiről úgy vélte, csak rá tartozik. Soha nem beszélt senkinek 1956-os tetteiről, és ha Dobos Marianne könyve nem számol be Lajos csendes hősiességéről, az életveszélyt is vállaló szerepéről, még legközvetlenebb kollégái sem sejtettek semmit róla e vonatkozásban.

Korán, igen korán – ahogy mondani szokás –, még tele kofferrel távozott. A finn irodalom hazai és finnországi szerelmesei, a magyar irodalomtudomány képviselői szakjuk egyik legnagyobbját, volt székesfehérvári gimnáziumi és számos egyetem finnugor szakos hallgatói a nagy tanárt gyászolják benne, a könyvtárosok szakmánk egyik kiemelkedő képviselőjét és munkását, mi, volt kollégái a nagyszerű társat és munkatársat, és mindenki, aki ismerte, az utolsó magyar úriemberek egyikét. (VK)

Olvasásügy

A kiadvány az *Iskolakultúra*-könyvek 25. darabjaként jelent meg, így ez a kötet nemcsak önmagában nagy jelentőségű, hanem célközönsége szempontjából is. Kiadója a legrangosabb és legismertebb általános tematikájú pedagógiai folyóiratok egyike, az *Iskolakultúra*. Míg a könyvtári szakirodalom és a szakma is nagy jelentőséget tulajdonít az olvasáskutatásnak és az olvasóvá nevelésnek, ezek a témák kevésbé ismertek és elismertek a pedagógusok körében. Ha például megnézzük az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum szakirodalmi adatbázisában az olvasással kapcsolatos tárgyszavakkal feldolgozott folyóiratcikkek számát, akkor azt látjuk, hogy az elmúlt 15 évben az *Új Pedagógiai Szemle* és az *Iskolakultúra* is megközelítőleg 50-50 ilyen témájú írást közölt az 1800–1900 írása közt, míg az *Educatio* a mintegy 850-ből négyet, a *Magyar Pedagógia* körülbelül 270-ből 8-at. (Természetesen vannak olyan pedagógiai folyóiratok is, amelyek szűkebb célközönségeik vagy célkitűzéseik következtében ettől gyakrabban foglalkoznak az olvasás témakörével: a tanítóknak, magyar szakos tanároknak szóló módszertani lapok vagy éppen a *Könyv és Nevelés* meg a *Fordulópont*.) Így igazán kiemelkedő ez a mű, amelynek témája ugyan nem az olvasóvá nevelés, hanem az olvasáskultúra, az olvasásszociológia, de pont ezek a tudományterületek azok, amelyek megerősítik, motiválják vagy éppen irányítják az olvasóvá nevelés céljait, tartalmait, módszereit. Vagy egyszerűen csak ráirányítják a figyelmet.

A tanulmánykötet minden bevezető nélkül az **Olvasástörténet** fejezettel és azon belül egy kategóriarendszer felvázolásával kezdődik. A kategóriák, szektorok segítségével próbálja a szerző feltérképezni, és egyúttal számunkra betekintést nyújtani az 1960-as, '70-es évek olvasási, kulturálódási szokásaiba, értékválasztásaiba és azok mozgásaiba.

A tanulmány (*Értékes-e a deviáns?*) kérdésfelvetése 1980-ból való. A kategorizálás szempontjai, az egyes metszetekben, szektorokban lévő konkrét művek, műfajok és a deviáns fogalma is 1980-ból valók. A válasz, miszerint a deviáns értékes, úgy gondolom, nem általánosítható, hanem szintén 1980-ból való, és az elmúlt rendszerre értelmezhető. Ha egy ehhez hasonló térképet készítenénk napjainkról, és megnéznénk a deviánsként meghatározott 9 kategóriát (nem tömeges és nem a hivatalos értékrend szerinti), nem vagyok benne biztos, hogy ugyanezt a választ adnánk. A deviáns abban a környezetben alternatívát, ellenkultúrát, szubkultúrát jelentett pozitív értelemben. De így van-e ez ma is? Egy mai térkép ezen kategóriáira és képviselőire is úgy tekintünk, tudunk úgy tekinteni, mint azokra, akik „értékeket, a jövő csíráit hordozzák magukban” Az értelmiségiek (az olvasáskutatók is) maguk is az akkori deviáns kategóriákba tartoztak, így máshogy ítélik meg a rendszerváltozás előtti és a mai deviáns jelenségeket? Vagy a két politikai rendszer devianciája nem összehasonlítható?

Az *Olvasástörténet* fejezet utolsó, nagyobb lélegzetű alfejezete az olvasómozgalmak, az olvasásnépszerűsítés történeti áttekintését adja 1949-től 1985-ig, ol-

vasmánylistáinak, módszereinek elemzésén keresztül. Irodalomtörténeti, kultúr-
történeti szempontból nagyon érdekesek lehetnek a közölt, elemzett és összeha-
sonlított konkrét olvasmánylisták. Könyvtárosok, olvasásnépszerűsítők számára,
különösen, ha nem vettek, vehettek részt ezekben a mozgalmakban. Feltűnő, hogy
a bemutatott korszak olvasómozgalmaiban elsősorban a párt, a minisztériumok,
tehát központi, kormányzati erők, valamint a könyvtárak, könyvtárosok vettek
részt, iskolákról, pedagógusokról nem esik szó a történeti visszatekintésben még
az ifjúságnak szóló mozgalmak esetében sem. Ma már – bízunk benne – a könyv-
tár-pedagógia, az olvasóvá nevelés, az olvasásügy nemcsak a könyvtárosok ügye,
hanem a pedagógusoké is.

A tanulmánykötet második nagy fejezte **olvasásszociológiai** kérdésekkel fog-
lalkozik. Mindjárt az elején – némi túlzással mondhatnánk – annak értelmét vizs-
gálja. Az eredetileg 1985-ben megjelent tanulmány címe: *Az olvasáskutatás tár-
sadalmi visszhangja Magyarországon*. Az írás elején leltárt kapunk arról, hogy
az 1980-as években kik és hol foglalkoztak olvasáskutatással. Az elszórt „műhe-
lyekben” dolgozó jeles képviselők neve mellől hiányoljuk a két kiemelt olvasás-
kutató műhely vezetőinek a nevét. Ugyanígy a következő részt kiegészítendő,
szemléltetendő sokak hasznára lehetne egy lista, kronológia a tanulmány végén
az 1985-ig folytatott jelentősebb olvasáskutatásokról (az olvasómozgalmakról
szóló íráshoz hasonlóan).

A kutatási eredmények hasznosításával foglalkozó részben olvashatjuk: „A kép
változatos és ellentmondásos, összességében azonban kedvezőnek mondható, ami
arra kötelezi az olvasáskutatót, hogy a posztján maradjon.” A hasznosítás ered-
ményeit viszont ez az elemzés inkább elméleti síkon méri (tudományos hivatko-
zások, kutatási felkérések, határ- vagy társtudományi konferenciákon való elő-
adások, állásfoglalások, irányelvek megfogalmazásában való részvétel), kevésbé
foglalkozik azzal, hogy az érintett szakterületek gyakorlati tevékenységét mennyire
befolyásolta. Ezek természetesen nem lebecsülendő és lekicsinylendő eredmé-
nyek, a gyakorlatra való hatáshoz ezeken keresztül vezet az út. Mégis – mint az
olvasással foglalkozó szakmák egyikében tevékenykedőt – nagyon érdekelne,
hogy az eredmények milyen hatásfokkal jutottak, jutnak tovább.

Ebből a tanulmányból is kitűnik, hogy az olvasáskutatás, az olvasásügy iránt
a könyvtárosok elkötelezettebbek, mint a pedagógusok. Első kérdés, hogy ez problé-
ma-e? Jól van-e, természetes-e ez így? És ha nem, akkor mik az okok? Mit lehet
és kell tenni?

A tanulmány címét olvasva és a megjelenési dátum tudatában rögtön felmerül
egy kérdés, amely az egész tanulmány olvasása közben végig ott motoszkál az
olvasó fejében: hogy van ez ma, húsz évvel e sorok megírása, és 15 évvel a
rendszerváltozás után? Mi változott? És milyen irányba? Mit gondol erről ma egy
olvasáskutató? Mit gondol az olvasáskutatás helyzetéről egy olyan kutató, aki
mindkét korszaknak aktív részese volt? Nagyon tanulságos lehetne az ugyanilyen
szempontú elemzés napjainkról is. A könyvtárosok (és talán a könyvtárpedagó-
gusok még jobban) hajlamosak azt a nézetet vallani, hogy most rosszabb vagy
nehezebb a helyzet. De tényleg így van ez? A kutatások, publikációk, tanegységek
számában és fogadtatásában, hatásában is kimutatható mindez? Vagy csak azért
gondoljuk, érezzük így, mert már többet tudunk az olvasásról, jobban és többen
szívégyünknek érezzük, így többet is akarunk, várunk tőle?

A más mennyiségek mögött merőben más minőségek is állnak. Az összehasonlításokkor, visszatekintésekkor ezt is figyelembe kell vennünk. Ahogy Kamarás írja: „Kétségkívül feleannyian sem jelennek meg a ma már negyedannyi író-olvasó találkozáson, de a megjelenők között már alig akadnak odavezényelték. »ál-olvasók«, a korántsem az irodalomra, hanem az íróra mint híres emberre, a botrányhősre, a politikai üzenetet hozó küldöttre kíváncsiskodók. A kétségkívül kevesebb között pedig ma sem ritka, az alapsokasághoz viszonyítva pedig nagyobb arányú az egzisztenciálisan érdekelt, a másik világokba átjáró, az egésze rálátni kívánó, valódi olvasó.”

A demokratizálódás és kommercializálódás viszonyát taglaló, 1987-ben keletkezett írás sok ma is továbbgondolásra érdemes kérdést és értelmezési szempontot vet fel: az állam–politika–értelmiség–intézmények–tömeg–kereskedelem, piac–„valós” igények–hagyomány és értéktisztelet–modernség–kulturális önmozgás dimenzióiban és érdekei közt próbálja elhelyezni a kultúrát, a kulturálódási szokásokat, és próbálja meghatározni a tömegkultúra és a magas kultúra értékét. létjogosultságát. Ezek a problémafelvetések ma is termékeny vitákat, beszélgetéseket eredményezhetnek egy-egy könyvtárosi vagy tanárképzési szemináriumon, továbbképzésen. Sőt talán újabb szempontokkal, az eddigi szempontoknak újabb értelmezésével is ki lehetne egészíteni ezt a témakört. Például: globalizáció, multikulturalizmus, kereskedelmi televíziózás, internet ... Mindemellett így 15 év távlatából érdemes lenne végiggondolni a tanulmányban idézett megoldási javaslatokat abból a szempontból, hogy melyek kaptak lehetőséget, és azokat mennyire értékeljük eredményesnek. (Könyvtárosként, könyvtárpedagógusként és a téma iránt érdeklődőként sem tudom említés nélkül hagyni, hogy a tanulmány olvasása közben, és felhasználási lehetőségeit latolgatva is hiányoltam a hivatkozásokat. Hol olvashatnám eredetiben, bővebben az idézett jeles személyiségek vonatkozó gondolatait? Honnan ismerhetném meg az érdeklődésemet felkeltő különös és merész könyvtári kísérlet módszertanát, tapasztalatait, eredményeit?)

Nem lenne teljes az olvasásüggyel áttekintően foglalkozó mű Bulgakov és Harry Potter nélkül. A két művet a két tanulmány más-más megközelítésben taglalja. Míg *A Mester és Margaritáról* a két korszak befogadásvizsgálatának összehasonlítását olvashatjuk, addig a Harry Potter műveknek inkább társadalmi visszhangja egy aspektusáról kapunk áttekintést. A Rowling-regények vallási vonatkozásainak elemzése a sikerkönyv receptjével kezdődik. Kamarás fél oldalban megfogalmazza, összefoglalja, hogy ma milyen jellemzőkkel kell rendelkeznie egy (ifjúsági) sikerkönyvnek. Majd több ország, köztük hazánk több keresztény közösségének reakcióját, különböző vélekedéseiket, érveléseiket mutatja be és elemzi. A tanulmány végén olvasható összegzésből egy megdöbbentő, elgondolkodtató következtetést szeretnék itt kiemelni: „Az is kiderül a hazai vizsgálódásból, hogy mind a keresztény szülők, mind a hitoktatók és a lelkészek, mind a keresztény pedagógusok milyen keveset tudnak mind általában a gyerekirodalomról, az olvasmánykínálatról, mind pedig a rájuk bízottak olvasmány- és filmelményeiről. A Potter-könyvek helyett Jókai Mór, Fekete István, De Amicis vagy akár Verne regényeit ajánlani – amint ezt a meginterjúvolt könyvtárosok is megerősítették – több mint naivitás.” Sőt, úgy gondolom, hogy ez a következtetés nemcsak keresztény vonatkozásban igaz, hanem általában is. Mert míg a Harry Potter könyveket a reklámnak és a vitáknak köszönhetően sok felnőtt is elolvasta – bár meg-

lepően magas azoknak a száma, akik bevallottan saját olvasmányélmény nélkül nyilatkoznak róla –, addig ez más kortárs, ma népszerű gyerekkönyvre nem jellemző, sem pedagógusok, sem szülők körében. Vajon hány tanárképző és könyvtárosképző intézmény nyújt választható kurzusokat hallgatóinak ennek megváltoztatásának szándékával, a gyermek- és ifjúsági kultúra, gyermek- és ifjúsági irodalom megismerésére, annak igényének felkeltésére? Hány szülőknek, pedagógusoknak szóló magazin, folyóirat foglalkozik rendszeresen gyermekirodalmi témákkal? Mekkora az egyetlen gyermekirodalmi folyóirat, a *Csodaceruza* ismertsége ezekben a körökben?

A harmadik és jóval rövidebb **Olvasáselmélet** fejezet első tanulmánya alapos elméleti bevezetést nyújt fejezetének tárgyába. Először bemutatja az irodalmi művek befogadására vonatkozó irodalomelméleti értelmezéseket, majd bevezetést kapunk az olvasási stratégia és az újraolvasás olvasáselméleti problémaköreibe. Végül a záró tanulmányban néhány konkrét hazai kutatás eredményeivel ismerkedhetünk meg. Sajnos, az 1970-es években és az ezredfordulón végzett ízlés- vagy élményalakzatokat feltérképező kutatások eredményei nem egy az egyben összevethetők. Mégis nagyon érdekesek és elgondolkodtatók az egyes élménykörök kimutatott összefüggései vagy taszításai. De maguk az élménykörök típusai és a kutatók által besorolt konkrét szerzők és művek és a kutatás azon eredményei is figyelemre méltóak, hogy az olvasmányélmények alapján bizonyos műveket, bizonyos rétegeket vagy akár a többség is más „műfajú”, „tematikájú” műként olvas, mint azt a hivatalos irodalmár megítélés besorolja.

A tanulmánykötetből először és bevezető híján, sajnos, sem a szerzői, sem a szerkesztői szándékról nem tudunk meg semmit. Pedig érdekes lenne tudni, hogy a már eddig is igen jelentős Kamarás-életműből miért pont ezek az írások kerültek a kötetbe. A régebbi írások közül a deviancia és a Bulgakov-tanulmány megjelenése miért váratott magára? Amennyiben a kötet ismeretterjesztést is felvállal pedagógusok és hallgatók körében, akiknek nem volt alkalmuk olvasásszociológiai tanulmányokat folytatni, hasznos lett volna a kötet végén egy összefoglaló ajánlott irodalomjegyzék. (Ez azért is hasznos lenne, mert a tanulmányok nem egyenlő mértékben ellátottak hivatkozással.) Több, korábban keletkezett tanulmány kapcsán felvetődött, hogy több információt, hivatkozást, magyarázatot kívánna a mai olvasó, aki nem volt részese a hatvanas–hetvenes–nyolcvanas évek kulturális folyamatainak.

A tanulmány régebbi és új írásai is bővelkednek elgondolkodtató ötletekben, problémafelvetésekben, összefüggésekben, így leendő, kezdő és gyakorló pedagógusoknak és könyvtárosoknak is egyformán ajánlható olvasmány. Mindenki meg fogja találni benne a saját szakmájára, munkájára vonatkoztatható ismereteket.

(Kamarás István: Olvasástudomány, Iskolakultúra-könyvek 25., Pécs, Iskolakultúra, 2005., 180 p.)

Dömsödy Andrea

Emlékkötet Szabó Sándor 70. születésnapjára

Nem az ókorból származik – mint egyébként csaknem minden tágabb értelemben vehető irodalmi műfaj –, de már igencsak régi, magának klasszikus veretét szerzett műfaj a Festschrift. (Nemigen fordítható magyarra, angol és francia nyelvű szövegekben is így, németül szokás emlegetni – hasonlóan az Aufklärunghoz.) Elsősorban jelentős tudósok, egyetemi emberek, írásos életművet is magukénak mondható közéleti személyiségek, magas életkorról, kerek számú jubileumi évről tanúskodók születésnapja alkalmából szokásos megjelentetni. Egészen természetesen, hogy az ilyenféle kötetek az adott szerzőről szóló szekundér irodalom legjelesebb darabjai közé számítódnak. Hiszen a Festschrift – szinte kötelező, kihagyhatatlan módon – tartalmazza az ünnepelt életrajzát, életmű-bibliográfiáját és barátainak, kollégáinak, tanítványainak olyan fontos írásait, amelyek ugyan nem az ünnepelt személyéről, munkásságáról szólnak, ám tanúságot tesznek, arról, hogy az ő szellemi vonzaskörében milyen remekek születtek, milyen értékes tudományos produkciók vetnek rá is fényt.

Magyarra, sajnos, a Festschrift lefordíthatatlan (az, hogy ünnepi, ünnepelő írás, kötet – kimondhatatlan, leírhatatlan), egy magyar nyelvű kötet címében pedig azt írni, hogy Festschrift, ugyancsak lehetetlen. Az ilyen munkák általában nem is kapnak műfajmeghatározó, hanem inkább csak költői címeket. *Hangodi Ágnes* és *Ládi László*, Szabó Sándor Festschriftjének szerkesztői eredeti megoldást választottak, a munka címe: *Emlékkötet*. Lehet, hogy ez a kötet iskolát teremt majd: megoldást kínál egy megoldhatatlannak tűnő kérdésre. De nem csak ezért időztünk el a címadás és a műfaj kérdéseinél. Van ugyanis Hangodi Ágneséknek még egy, igencsak kedves ötlete, újítása a szerkezetet illetően. A kötet tanulmányai két csoportra oszlanak. Az első részben, *Kollégáidtól szeretettel* cím alatt a kollégák tanulmányai, esszéi sorakoznak, a második részben, *Tanítványaidtól tisztelettel* természetesen a tanítványok, a nem is oly régen még Szabó Sándort hallgató, ám mára önálló tudósi profillal bíró fiatalok írásai találhatók. A két alcím szinte bájosan-nőiesen alludál a kötetcím óhatatlan konnotációi közül az emlékkönyvre (a régi leányok szinte elmaradhatatlan kellékére), persze éppen csak annyira, hogy ez az asszociáció ne alterálja az alapjában súlyosan tudományos tartalmú és célkitűzésű opuszt, épp csak valami melegen személyes, kedvesen emberi vonást lopjon belé.

A szerkesztők újításai eddig tartottak, egyebekben, a kötet felépítésében és tartalmában szigorúan ragaszkodtak a Festschrift megszentelt és oly jól bevált hagyományaihoz. Az első rész (külön cím nélkül) Szabó Sándor pontos, a lényegre szorító, ám természetesen minden fontos adatot (hivatali pályafutás, tudományos munkásság, oktatói tevékenység, nyelvismeret, külföldi szereplések és ösztöndíjas utak, szakmai szervezetekben való részvétel, kitüntetések stb.) felvonultató életrajzát, egy több munkahelyen is volt kolléga, *Bobokné Belányi Beáta* az

embert bemutató, ugyancsak pontos, ám szépírói velleitásokat is felmutató írását, valamint Szabó Sándor munkásságának válogatott bibliográfiáját tartalmazza. Ezt az alapvetően fontos, az ünnepeltről minden fontosat közlő részt követik azután, a fent megadott beosztásban és alcímek szerint a tanulmányok.

A műfajhoz nemigen lett volna illő, ez idő szerint nyilván nem is elvégezhető feladat az ünnepelt oktatói és tudományos munkásságának schellingi „tájékozása”. Szabó Sándor eddigi életműve helyének és rangjának pontos kijelölése. Az azonban kétségtelennek látszik az életrajz szűkszavú adataiból és a bibliográfia tételeinek gondosabb áttanulmányozásából, hogy Szabó Sándor nagy tanár és igazi, tudós szakember. Szinte a kezdetektől tanított, hiszen a Könyvtártudományi és Módszertani Központ oktatási osztályán dolgozva is oktatta már könyvtáros, illetve leendő könyvtárosnemdékek hosszú sorát, hogy azután az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtári tanszékén, majd az ELTE Főiskolai Karának ugyancsak könyvtári tanszékén valóban a nagy nevelők közé emelkedjék. Nehéz időkben volt a főiskolai könyvtártanszék vezetője, és ilyenként tudomány- és oktatásszervezőként is maradandót alkotott. (Maradandót akkor is, ha a főiskolai tanszék – jóval Szabó Sándor után – napjainkra „elolvadt”, illetve maradványai az egyetemi tanszék struktúrájába épültek be.) Valószínű, hogy későbbi generációk Szabó Sándorban elsősorban a nagy tanárt, a nagy tanáregyéniséget, a személyiségével, emberi habitusával is nevelő embert fogják leginkább látni, ám kétségtelen, hogy a nemzeti bibliográfiával, a magyar bibliográfiák rendszerével, a bibliográfia műfajával mint olyannal, a tájékoztatás hagyományos és modern módszereivel, feladatrendszerével és apró, de oly lényeges „fogásaival”, „titkaival” foglalkozók számára megkerülhetetlenek lesznek és maradnak Szabó Sándor könyvei és szaktanulmányai. A bibliográfia számos tétele „kötelező olvasmány” ma, és marad még igen sokáig. És ne tévesszen meg minket az, hogy Szabó Sándor – munkálkodásának igen hosszú szakaszán – a hagyományos bibliográfiával foglalkozott, és a tájékoztatás klasszikus világába vezette be hallgatóit és olvasóit. Erre a klasszikus tudásra és „hagyományos” metodológiára mindenkor szükség lesz. Lehet, nem ez áll majd a tanulmányok és kutatások középpontjában, lehet, nem ebből és innen indulnak majd ki a későbbiek, de hogy ezt a tudást (is) el kell sajátítaniuk, az bizonyos.

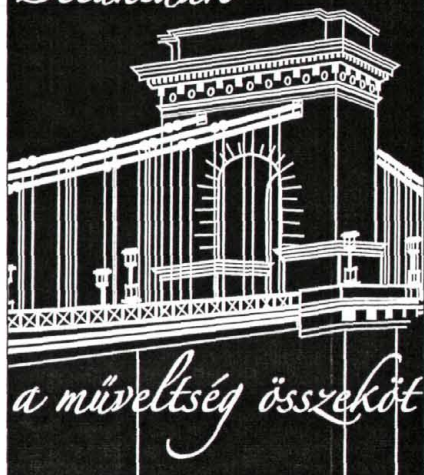
De hogy valóban erről, valami ilyesmiről van szó, arról a legbecesebb tanúbizonyságot a Festschrift tanulmányai nyújtják. Igen sokféle témájú és igen sokféle szerzőtől származó írás olvasható a kötetben. Olyan kiválóságok mellett, mint a szakmában immár örökbecsű nevet és rangot szerzett *Barátné Hajdu Ágnes*, *Darányi Sándor*, *Ferenczy Endréné*, *Hangodi Ágnes*, *Pogány György*, *Pogányné Rózsa Gabriella*, *Ládi László*, immáron ugyancsak országosan ismert nevű fiatalok kaptak helyet, mint *Antalné Batári Edina*, *Lengyel Mónika*, *Simon András*, *Péterfi Rita*, *Tóth Máté*. Az, hogy egy Festschriftben ki szerepel, mindenkor utal, méghozzá igen nyomatékosan utal az ünnepelt rangjára. Nos, Szabó Sándor rangját, jelentőségét kétségkívül jól indexeli a fenti névsor. Amit pedig klasszikus és modern (posztmodern) viszonyáról mondtunk, azt a tanulmányok témái és feldolgozásmódjai igazolhatják. Akad az írások közt klasszikus veretű, minden ízében hagyományos, ám filológiaiilag, könyv- és könyvtártörténetileg valóban briliáns dolgozat (épp csak példaként, de mint a legjobb írások egyikét is Hangodi Ágnesnek a nagy festő, Zichy Mihály könyvtárát és annak orosz vonatkozásait feldolgozó írására utal-

nánk), de olyan egészen bámulatosan posztmodern ihletésű tanulmány is, mint Barátné Hajdu Ágnesnek a percepció lehetőségeit az ismeretszervezésben taglaló értekezése, vagy Tóth Máténak a szemantikus webről szóló írása, amelyben a tájékoztatás egy lehetséges paradigmaváltásáról elmélkedik.

A kötet több szempontból fontos és figyelemre méltó. Mindenekelőtt természetesen alapvető mű a Szabó Sándor iránt – bármilyen szempontból – érdeklődők számára. És természetesen mindenkinek fontos, akit az egyetemi és főiskolai könyvtárosképzés története foglalkoztat. Ennél sokkal szélesebb körű olvasói táborra számíthat a munka. Hiszen a benne sorakozó tanulmányok szakirodalmunk legbecsesebb termékei közül valók. Persze kit-kit más és más fog érdekelni belőle, de hogy a könyvtárosképzésben résztvevőknek gyakran kell majd felütniük, hol ezért, hol egy másik írásért, az bizonyos. Aki pedig – szelektíve bár, de – folyamatosan figyelemmel szeretné kísérni a hazai könyvtártudományi szakirodalmat, aligha engedheti meg magának azt a luxust, hogy ne vegye kezébe ezt a Festschriftet. (VK)

(Emlékkötet Szabó Sándor 70. születésnapjára. ELTE BTK IKI Főiskolai Könyvtár – Informatikai Központ. Bp., 2005.)

Betűhidak –

a műveltség összeköt

21. OLVASÁS VILÁGKONGRESSZUS

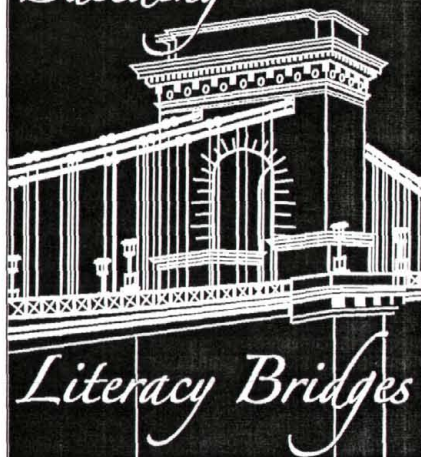
Budapest

2006. AUGUSZTUS 7–10.

A KONGRESSZUS SZERVEZŐJE:
NEMZETKÖZI OLVASÁSTÁRSASÁG
(INTERNATIONAL READING ASSOCIATION)
TIMOTHY SHANAHAN, ELNÖK (2006)

TÁRSZERVEZŐ:
MAGYAR OLVASÁSTÁRSASÁG
NAGY ATTILA (ELNÖK)

Building

Literacy Bridges

INTERNATIONAL READING ASSOCIATION
21ST WORLD CONGRESS ON READING

Budapest, Hungary

7-10 AUGUST, 2006

ORGANIZED BY
INTERNATIONAL READING ASSOCIATION
TIMOTHY SHANAHAN, PRESIDENT, 2006

HOSTED BY
HUNGARIAN READING ASSOCIATION
ATTILA NAGY, PRESIDENT

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K